

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Demokratická tranzice Tuniska 2011 – 2022

Diplomová práce

Jméno: Bc. Tomáš Vondra
Studijní program: N6701 Politologie
Obor: Politologie – africká studia
Forma: kombinované studium

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc.

Český Brod, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně. Veškerá literatura a další zdroje, ze kterých jsem ve své práci čerpal, jsou uvedené v seznamu zdrojů.

V Českém Brodě dne 20. dubna 2023

Bc. Tomáš Vondra

Poděkování

Rád bych poděkoval doc.PhDr. Vlastimilu Fialovi, CSc., za odborné vedení mé diplomové práce a za cenné a odborné připomínky během jejího zpracování.

Zadání diplomové práce

Autor: Tomáš Vondra

Studium: F21NK0061

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - africká studia

Název diplomové práce: Demokratická tranzice Tuniska 2011-2022

Název diplomové práce AJ: Democratization of Tunisia 2011-2022

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce pojednává o politickém, sociálním a kulturním vývoji Tuniska v rozmezí let 2011–2022. Cílem je dokázat, jakou cestou se země ubírala v porevolučních letech, jaký je současný stav demokracie a její budoucnost. V souvislosti s působením nynějšího prezidenta Kaisa Saieda je zkoumáno, zda dochází k re-tranzici a zpětnému chodu směrem k autoritářskému vedení. Za účelem optimalizace kontextu uvádí práce stručný popis vlády prvního tuniského prezidenta Habiba Bourghiby a jeho postkoloniální one-party state, typický pro nově osamostatněné africké státy. Dále je zmíněno období působení revolucí svrženého Zine el Abidine ben Aliho. Významnou část též tvoří komparace vlivu islamismu a sekularismu na politický vývoj země. Teoretickým východiskem práce bude model demokratizace Lynn Karl, která pracuje s otázkou, jak kompromis a síla ovlivňují proces přechodu.

Bennoun, K. *Tady vaše fatwa neplatí: Příběhy lidí z islámského světa bojujících proti fundamentalismu a násilí*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2016. ISBN 978-80-7429-635-2.

Beránek, O. *Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2298-1.

Bureš, J. *Muslimské bratrstvo v současnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 2017. ISBN 978-80-200-2670-5.

Dvořáková V., Kuncj. *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické vydavatelství, 1994. ISBN 978-80-901-4248-0.

Hanau Santini, R. *Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia*. 1. vyd.: Springer-Verlag GmbH, 2018. ISBN 978-30-300-8983-2.

Linz J., Stepan A. *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore, London: The John Hopkins University Press., 1996. ISBN 978-08-018-5158-2.

Masri Malek, S. *Tunisia: An Arab Anomaly*. 1. vyd. New York: Columbia University Press, 2019. ISBN 978-02-311-7951-5.

Zadávající pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 2.9.2022

Anotace

VONDRA, TOMÁŠ. Demokratická tranzice Tuniska 2011-2022. Český Brod: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023, 87 s. Diplomová práce.

Diplomová práce pojednává o politickém, sociálním a kulturním vývoji Tuniska v rozmezí let 2011–2022. Záměrem této práce je analyzovat, jakou cestou se země ubírala v porevolučních letech, jaký je současný stav demokracie a kam směřuje její budoucnost. Kromě teoretického výkladu politického dění tato práce problematiku analyzuje pomocí komparace dvou období, a to období roku 2011-2014 a období roku 2014-2019. Na základě výsledků komparace práce vyhodnocuje rozdíly mezi výsledky demokratizačního procesu v obou obdobích.

Klíčová slova: demokratizace, Habib Bourghiba, Tunisko, volby

Annotation

VONDRA, TOMAS. Democratization of Tunisia 2011-2022. Český Brod: Philosophical faculty, University of Hradec Králové, 2023, 87 pp. Master thesis.

This master thesis is focusing on politician, social and culture development of Tunisia in period of years 2011-2022. The intention of this thesis is to analyse, which path this country took in post-revolution era, how the present situation of democracy looks like and how the future can look like. Beside the theory interpretation of political situation, this thesis compares two periods of democratization process (2011-2014 and 2014-2019). On the results of the comparison this thesis evaluates a differences between first and second period of democratization.

Key words: democratization, elections, Habib Bourghiba, Tunisia

Obsah

Úvod.....	9
1 Obecný teoretický rámec.....	12
1.1 Komparativní případová studie	12
1.2 Demokracie a demokratizace.....	14
1.3 Co je demokracie	14
1.4 Demokratizace	17
1.4.1 Modely demokratizace	18
2 Charakter tuniského nedemokratického státu	21
2.1 Bourghibův one-party state	22
2.1.1 Bourghibovy modernizační reformy	23
2.2 Vláda Zineho el-Abidine ben Aliho	25
2.3 Příčiny zahájení demokratizace	27
2.3.1 Povstání	28
3 Porevoluční roky 2011 – 2013	31
3.1 Politická situace v roce 2011	32
3.1.1 Founding election	33
3.1.2 Kategorie demokratického charakteru porevolučních voleb.....	34
3.1.3 Výsledky parlamentních voleb 2011	37
3.2 Vzestup islamistických aktérů a polarizace společnosti.....	39
3.2.1 Zlomový rok 2013	41
3.3 Zhodnocení prvního demokratizačního období.....	43
3.3.1 Komparace ukazatelů	45
4 Opětovná sekularizace země	48
4.1 Parlamentní volby roku 2014	49
4.2 Prezidentské volby 2014.....	52
4.2.1 Výsledky prvních prezidentských voleb	54
4.3 Zlomové události roku 2015.....	56

4.4	Essebsiho westernizace.....	60
4.5	Zhodnocení druhého demokratizačního období	61
4.5.1	Komparace ukazatelů	63
4.5.2	Komparace období 2011 – 2014 a 2014 – 2019.....	64
5	Retranzice k autoritářství 2019 – 2022	67
5.1	Prezidentské volby 2019.....	67
5.2	Parlamentní volby 2019.....	69
5.2.1	Demokratická konsolidace	70
5.3	Slepá ulička.....	71
5.4	Vznik nového autoritářského režimu.....	75
	Závěr.....	77
	Seznam použitých zdrojů	80
	Seznam tabulek	87

Seznam zkratek

EU	-	Evropská unie
LTDH	-	Tuniská liga na ochranu lidských práv (Ligue Tunisienne pour la Défense des Droits de l'Homme)
NATO	-	Severoatlantická aliance
OSN	-	Organizace spojených národů
SHTT	-	Společnost tuniských turistických hotelů (Société des Hôtels Tunisiens Touristiques)
UGTT	-	Tuniský všeobecný odborový svaz (Union Générale Tunisienne du Travail)
UTICA	-	Tuniský svaz zaměstnavatelů v průmyslu, obchodu a řemeslech (Union Tunisienne de l'Industrie, du Commerce et de l'Artisanat)

Politické strany

CPR	-	Congress pour la Republique
MTI	-	Mouvement de la Tendance Islamique
PDP	-	Parti Démocrate Progressiste
PSD	-	Parti Socialiste Destourien
RCD	-	Rassemblement Constitutionnel Démocratique
UPL	-	Union Patriotique Libre

Úvod

Počátkem roku 2011 se světová pozornost upřela na dění v arabském světě. Bouřící se masy obyvatel tamějších zemí vyzývaly své vlády k transformaci politického zřízení směrem k demokratickému modelu. Inspirátorem tzv. „arabského jara“ se stala Tuniská republika, malá severoafrická země, z hlediska systému mezinárodních vztahů slabý a málo významný aktér, řízený od svého osamostatnění v roce 1956 autoritářsky. Právě zde se změnu politického systému podařilo uskutečnit, a to jako v jediném zasaženém státě. Důvody a události, které k tomu vedly, představují motivaci pro zpracování předkládané diplomové práce. Stále dynamicky se vyvíjející systém vládnutí v Tunisku je aktuálním tématem, jemuž se věnuje jen málo odborné pozornosti, a proto se autor rozhodl pro jeho podrobnější rozbor.

Cílem této diplomové práce je komparativní metodou analyzovat stav demokracie v Tunisku v jednotlivých porevolučních obdobích let 2011-2014 a 2014-2019. Zároveň je zkoumána metoda, jak ke změnám v jednotlivých časových úsecích dochází, a to se zaměřením na identifikaci aktérů a jimi použitých nástrojů. V souvislosti s postavou současného prezidenta Kaise Saida se autor zabývá otázkou, zda dochází k re-tranzici a zpětnému chodu směrem k autoritářskému vedení. Za účelem optimalizace kontextu autor seznámí čtenáře s analýzou vlády prvního tuniského prezidenta Habiba Bourghiby a jeho postkoloniálním one-party state, typickým pro nově osamostatněné africké státy. Dále se zmiňuje o období působení revolucí svrženého Zine el Abidine ben Aliho. Vedle hlavního cíle si autor stanovil také cíl vedlejší a tím je analyzovat vliv islamismu a sekularismu na politický vývoj země, která se důsledkem soupeření stoupců obou proudů ocitla na prahu občanské války.

Diplomová práce se opírá o teoretický model demokratizace Terry Lynn Karlové a Phillipa Charlese Schmittera, ve kterém zkoumají, jak kompromis a síla ovlivňují proces přechodu od nedemokratického k demokratickému režimu. Ač se jejich dílo nevěnuje africkým státům, pokládá autor případ Tuniska za adekvátní postoupení zkoumání v dané optice, neboť tato severoafrická země má díky své historii a vývoji více společných znaků s Evropou nežli s kontinentem, na němž se nachází. Pro účely zpracování komparativní analýzy vychází autor z modelu komparativní případové studie Petra Druláka v publikaci „Jak zkoumat politiku“ (2008), především pak z Millovy metody souvisejících kolísání, za jejíž pomoci je

vyhodnocován vliv jednotlivých sledovaných proměnných. Mezi ně patří demokratický index, míra nezaměstnanosti, míra inflace a míra korupce v jednotlivých letech.

Důvodem ke zpracování tématu je autorova osobní přítomnost při většině z níže uvedených událostí a podrobná znalost místních reálií. Dynamický politický vývoj v porevolučním Tunisku, kdy se dostávalo do popředí světového dění a významně zasahovalo do geopolitické situace, si zasluhuje podrobnější rozbor.

První kapitola se věnuje vymezení pojmu demokracie a teorii demokratizace s důrazem na model vytvořený Terry Lynn Karlové a Phillipe Charlesem Schmitterem, kde je pracováno s rolí aktérů a formou jejich strategie. Jelikož daný model pochází ze začátku 90. let 20. století, přiklonil se autor k využití rozšířeného schématu, jež odpovídá úrovni zkoumání problematiky v současnosti a lépe se aplikuje na sledovaný případ Tuniska.

Kapitola druhá pojednává o období od získání samostatnosti v roce 1956 a signifikantním vlivu prezidenta Bourghiby na podobu tuniského národa s přesahem až do dnešních dnů. Dále je analyzována vláda Zineho el Abidine ben Aliho, jehož svrhly protesty arabského jara. Stručná analýza této části tuniských dějin je nedílnou součástí potřebnou pro správné porozumění následného i současného dění.

Následující kapitoly analyzují nejvýznamnější události porevolučních let s důrazem na jednotlivá výše zmíněná období a komparaci stavu demokracie během každého z nich. Větší pozornosti se dostává zejména období 2011-2013, v němž se schylovalo k občanské válce, neboť se střetával vliv povstávajících teokratických sil a sekulárně liberálních proudů. Práce dále sleduje způsoby, jakými zůstal zakotven sekularismus ve veřejném životě i politice, který se etabloval po boku úspěšně probíhajícího demokratizačního procesu. V roce 2019 byl do funkce prezidenta zvolen ústavní právník Kais Saied, jehož kroky byla demokratizace Tuniska de facto zastavena a současný vývoj lze popsat jako retranszici zpět k autoritářství.

Podklad pro vypracování práce představují knižní i internetové zdroje. Jelikož se jedná o téma, které je poměrně specifické a řídké, autor pracuje s velkým množstvím zahraničních internetových zdrojů a vlastními svědectvími, mimo jiné také proto, že prameny pojednávající o tomto tématu v češtině jsou značně limitované. Kromě výše zmíněného modelu demokratizace se autor odkazuje také na publikace „Arabské revoluce“ Ondřeje Beránka (2013) a „Muslimské bratrstvo v současnosti“ autora

Jaroslava Bureše (2017), které představují pro pochopení celého zpracovávaného tématu klíčové podklady. Ze zahraničních prací jsou využity tituly „Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia” Hanau Santini (2018) a „Tunisia: An Arab Anomaly” Masriho Maleka (2019). Za účelem vymezení teoretických pojmů demokracie a demokratizačního procesu autor pracuje s prací Vladimíry Dvořákové a Jiřího Kunce „O přechodech k demokracii” (1994), kteří se procesem přechodu k demokracii rovněž zabývají a vychází i ze závěrů Terry Lynn Karlové a Charlese Schmittera – jejich model demokratizace je však rozšířen dle nových poznatků, neboť původní znění je pro výklad nedostačující. Tato studie představuje nosný teoretický podklad celé práce pro sledování tuniského demokratizačního procesu, neboť je na jeho základě možné podrobně vysvětlit jednotlivé úseky tuniské demokratizace. Dále pak autor čerpá z Rustowa Dankwarta a jeho „Transitions to Democracy” (1970). Zahraniční internetové zdroje pak podávají aktuální informace o současném či nedávném politickém dění v zemi a o možných dopadech do budoucna. Využívány jsou v německém jazyce publikované stránky: www.maghreb-post.de a www.tunesienexplorer.de. Jedná se o weby určené především pro Tunisany žijící mimo svou vlast v německy hovořících zemích, které jim zajišťují potřebné aktuální informace, především z politického dění v domovině. Podstatným zdrojem je též francouzský zpravodajský server France 24, který poskytuje širší spektrum informací než samotná tuniská média, neboť zpravidla neuchovávají historický obsah. I přesto je pro úplnost využít též web tuniské televizní stanice Tunisie 14.

1 Obecný teoretický rámec

Práce je koncipována jako komparativní případová studie, kde je vycházeno z rozdílů výsledků demokratizačního procesu porevolučních období 2011 – 2014 a 2014 – 2019 v Tunisku. Rozmezí let 2019 – 2022 se vyznačuje retransicí zpět k autoritářskému vedení, a proto představuje zvláštní rámec. Teoretické ukotvení demokratizace představuje model Terry Lynn Karl a Charlese Schmittera, kde ústřední roli hrají aktéři a nástroje, jichž užívají za účelem dosažení cílů.

1.1 Komparativní případová studie

Komparativní případová studie byla pro porovnání úrovně jednotlivých období demokratizace Tuniska vybrána jako nejvhodnější nástroj především z důvodu, že se soustředí na pozorování empirické reality a dále proto, že prostřednictvím omezeného počtu případů poskytuje příležitost podrobnějšího studia konceptů. Za pomoci výzkumu jednotlivých procesů odehrávajících se v jednotlivých případech může též být doplněna metodou rozboru procesu, jež patří do samostatné případové studie. Toto doplnění vytváří přínosný metodologický nástroj.

Historie komparativní případové studie sahá do počátku studia politické i sociální reality, kdy ji využívali například Alexis de Tocqueville, Adam Smith, ale též Karl Marx. V polovině 20. století došlo k jejímu krátkodobému upořádání na úkor tehdy upřednostňovaných kvantitativních metod. Kvalitativní metody, mezi něž komparativní případová studie patří, začaly opět nabývat na významu od 60. let a od let 70. bylo jejich využití znovu velmi časté.

Tato explanatorní metoda operující s teoriemi je využívána za účelem soustředěného studia daných příkladů sledovaného jevu, kdy provádí komparační analýzu minimálně dvou případů. Z těchto faktů vychází způsob, jakým jsou pokládány výzkumné otázky. Mezi typické patří: Proč? Popřípadě: Co je důsledkem? Otázky proč hledají příčinu jevu. V tomto konkrétním případě se tedy autor ptá: Proč se Tunisko demokratizovalo? Zde demokratizace (a ukazatel míry demokracie v daných sledovaných obdobích) představuje závislou proměnnou (a tedy empirický výsledek výzkumu), která je ovlivňována kauzálními podmínkami, tj. nezávislou proměnnou - zde konkrétně silové působení občanských mas, míra přítomnosti extremistických uskupení, islamizace, korupce a především nezaměstnanosti.

Milova metoda se řadí mezi využívané nástroje komparativní případové studie. Obsahuje tři části:

- a) Metoda shody – jsou pro ni vybírány případy, jež jsou s výskytem zkoumaného výsledku spojovány, avšak jinak se od sebe navzájem významně odlišují.
- b) Metoda rozdílu – zjišťuje, jestli dostatečnou podmínku výsledku představuje kauzální podmínka. Za pomoci rozdílu je porovnáván alespoň jeden pozitivní případ s případem negativním, v němž daný výsledek absentuje. Vhodné jsou případy lišící se ve změřené hodnotě empirického výsledku, jejichž charakter si je (na rozdíl od předchozí metody) maximálně podobný. Z tohoto důvodu je metoda rozdílu vhodná při zkoumání národních států, neboť se lze soustředit na vybranou jednotku v odlišných dějinných epochách existence.
- c) Metoda souvisejících kolísání – od prvních dvou se liší tím, že se nezaměřuje na dichotomní vnímání podmínek kauzality, dle něž se tyto vyskytují či nikoliv. Rozeznává větší množství hodnot proměnných. Ty mohou být hodnoceny například na stupnici vysoká, střední, nízká. Příčinná souvislost je vyhodnocována obdobně jako v předchozích dvou – porovnávají se závisle a nezávisle proměnné. Tato metoda je využívána v případech, kde je možné identifikovat více možných hodnot sledovaných proměnných.

S ohledem na povahu sledovaného jevu demokratizace v Tunisku je nejvhodnější použít metodu souvisejících kolísání, neboť celý analyzovaný proces je multidimenzionální. Jak zmiňuje Drulák: „*Sociální realita kvůli své komplexní povaze obsahuje poměrně velké množství důležitých faktorů. V důsledku toho stojíme obvykle před větším počtem podmínek, které musíme vzít v úvahu.*” (Drulák, 2008, str. 72) Z tohoto důvodu vyhodnocuje autor jako stěžejní doplnění celé analýzy o zmíněný prvek z případové studie, a to metodu rozboru procesu, konkrétně její narativní část. Spočívá v detailním chronologickém vyprávění událostí tak, aby bylo evidentní, jak ze sebe jednotlivé události vycházejí a vzájemně se ovlivňují. Stěžejním cílem pak je propojení „... *jedinečnosti historického a sociálního kontextu sociálních jevů.*” (Drulák, 2008, str. 50 - 51)

1.2 Demokracie a demokratizace

Slovo demokracie je velice širokospektrální fenomén, jež si rozdílně vysvětlují politici a akademici. První jmenovaní jej využívají především pro označení výsledků své práce, neboť v dnešním světě se jedná o jediný akceptovatelný výstup působení zákonodárců. Na intenzitě prezentovat své angažmá ve vrcholných funkcích zastupování státu ještě přidává popularizace fenoménu, který se tím však stává velice tvárným a čím dál častěji ohýbaným do nejrůznějších úhlů. Bez ohledu na skutečnost je tak konečný výstup předkládán jako úspěch vytyčeného cíle. Naopak akademici jsou při používání termínu demokracie značně obezřetní a pro upřesnění využívají přidání vysvětlujících přívlastků, aby se vyhnuli dvojznačnému výkladu (Karlová, Schmitter, 1991, str. 3).

V touze po svobodném způsobu života a důstojných životních podmínkách se k demokratickému vládnutí obrací obyvatelé všech koutů planety. Nejmasivnější šíření demokracie, které zasáhlo celý svět, je označováno za čtvrtou demokratizační vlnu.¹ Jejím spouštěčem se stal konec studené války a soupeření západního a východního bloku, kdy západní se stal vítězem na úkor ekonomicky zhrouteného soupeře, který již nadále nebyl schopen ospravedlňovat svou totalitářskou ideologii. Nastalý unipolární světový systém s hegemonií Spojených států amerických přinesl tzv. „amerikanizaci“ světového řádu, kdy se cílem stala touha napodobit americký model života, tedy nastolit demokratický systém založený na individualismu a tržním hospodářství. Úspěšné tranzice k demokratickému systému během čtvrté vlny byly v dlouhodobém horizontu úspěšné především v postkomunistických satelitech bývalého Sovětského svazu, zatímco například samotný následnický stát bloku, Ruská federace, se vydal cestou retransice.

1.3 Co je demokracie

Demokracie se vyvíjela v čase a měnil se průběžně její rozsah. Zatímco ve starověkém Řecku, kde jsou její kořeny, se jednalo sice o vládu lidu,² avšak jen jeho vyvolené části, v dnešním moderním, širokém, pojetí se jedná o možnost skutečně se

---

¹ První vlna je spjata s liberalizací, konfliktem feudální a moderní kapitalistické společnosti, kdy se jednalo o sociální střet. Druhá vlna je již konfliktem mezi demokracií a fašismem. Třetí vlna se opírá o působení globalizace, která probíhala od 70. let 20. století, do tohoto rámce spadá například demokratizace politického systému v Portugalsku v roce 1974 během tzv. „karafiátové revoluce.“

² O zdiskreditování pojmu vláda lidu se ve středoevropských podmínkách zasloužila totalitní vláda zastřešená komunistickou ideologií.

nepřímo podílet na rozhodování v otázkách vedení státu, a to prostřednictvím svobodných soutěživých a pravidelných voleb, podmíněných všeobecným univerzálním volebním právem, z nichž vzejdou zvolení zástupci, pověřeni činit všechna politická rozhodnutí formou hlasování ve vrcholných politických institucích státu. Druhým aspektem je dodržování lidských práv. Ač tento autorův pohled částečně vychází z Aristotelovy definice, která říká, že vládne menšina se svolením většiny, s pokračováním teze, kde je uvedeno, že vládnout mají pouze vzdělání a moudří, se v dnešní podobě fungování společnosti pracovat nedá (Crick, 2002, str. 14). Toto srovnání tedy přímo poukazuje na to, jak se pojetí a chápání demokracie mění v čase. Terry Lynn Karl a Phillippe Charles Schmitter vysvětlují demokracii jako uspořádání vztahů mezi dvěma aktéry, vládnoucím a ovládaným. „*Moderní politická demokracie je systém vládnutí, v němž občané zmocňují vládců k zodpovědnosti za jejich činy, a to nepřímo prostřednictvím soupeření a spolupráce mezi vybranými zástupci.*” (Karlova, Schmitter, 1991, str. 4)

Přítomnost vládců zastávajících zvláštní výsadní postavení, které je zmocňuje vydávat nařízení ostatním, je společná pro všechny typy režimů. Způsob, jakým demokratičtí vládců získají moc a jakými prostředky ji uplatňují, je odlišuje od jejich nedemokratických protějšků. Jak již bylo zmíněno výše, demokratičtí vládnoucí zástupci vzejdou z výsledků spravedlivých soutěživých a pravidelných voleb.³ Tato reprezentace má za úkol vytvořit vládní většinu a uvnitř legislativních orgánů činit konsenzuální rozhodnutí, pro něž hlasovala kvalifikovaná většina. Objevující se argumentace, že vzhledem k popsanému systému přijímání rozhodnutí, se jedná o prosazování preferencí několika málo jednotlivců, je vyvrácena tím, že právo zvolit si svého zástupce, který bude v rozhodovacích orgánech činit dle představ daného voliče, má na základě všeobecného univerzálního volebního práva každý občan. Jak uvádí Lipset, důležitým aspektem demokratického systému je také pravidelná alternace moci a elit, k níž dochází právě díky svobodným volbám (Lipset, 1960, str. 45). V otázce demokracie hrají také významnou roli mezinárodní organizace, jež zajišťují, a v případě potřeby i vymáhají, její dodržování. Jmenovat lze především OSN či EU, na africkém kontinentu pak Africkou unii, která například zakazuje často

---

³ Dochází-li k přerušování volebního cyklu, je tím erodována i samotná demokracie.

uplatňovanou praktiku vojenských převratů.⁴ Dojde-li již i přesto k tomuto jevu, pak ukládá lhůty, do kdy musí vzniknout regulérní vláda.

Základním kamenem demokratického vládnutí je spolupráce, a to nejen napříč vládní koalicí, ale celým spektrem. Nezřídka se tedy stává, že v některých případech společně hlasují zástupci vládní i opoziční, ať se již jedná o celé zastupitelské kluby či kooperaci na úrovni jednotlivců. Tato schopnost překlenout ideové animozity svědčí o orientaci na výsledek práce, nikoliv pouze na svůj vlastní profit. Výsledkem je vyšší důvěra ve volené zástupce, rozvíjení politické kultury, a tedy i rostoucí hodnota sociálního kapitálu ve společnosti. Tuto praxi lze nalézt v druhé demokratizační fázi Tuniska, v období 2014 – 2019, kdy spolupracovaly i zcela antagonistické proudy sekularistů a islamistů.

V problematice zjišťování demokratičnosti jednotlivých režimů hraje důležitou roli nevládní organizace **Freedom House** se sídlem v New Yorku, jejíž tradice sahá až do roku 1941. Monitoruje dění ve 194 státech světa, doplněných dalšími 14 útvary. Celkové výsledky prezentuje na základě vyhodnocení dodržování občanských svobod, politických práv a voleb. Maximální součet, jakého může daný subjekt dosáhnout, je 100 bodů. Každý odečtený bod pak snižuje celkový demokratický status. Stupnice je dána následovně:

- 0-17 bodů – konsolidovaný autoritářský režim
- 18-33 bodů – částečně konsolidovaný autoritářský režim
- 34-50 bodů – tranziční nebo hybridní režim
- 51-67 bodů – částečně konsolidovaná demokracie
- 68-100 bodů – konsolidovaná demokracie

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě www.freedomhouse.org.

Z dalších institucí, věnujících se monitoringu vývoje demokracie ve světě, je možné jmenovat například **Polity IV** zabývající se 167 zeměmi a aktualizující data jednou ročně. Akcentuje zejména demokratické či naopak autokratické prvky ve vládních institucích.

Pro analýzu podoby tuniského politického systému ve sledovaném období autor využívá trichotomního dělení na nedemokratické, hybridní a demokratické režimy.

---

⁴ V Tunisku doposud k žádnému vojenskému převratu nedošlo, čímž se země významně odlišuje od jinak velice časté praxe v rámci afrických zemí.

1.4 Demokratizace

Na příkladu Československa v roce 1968 lze názorně sledovat, jaká je dělící čára mezi liberalizací a demokratizací. Zatímco v zemi probíhalo rozsáhlé uvolňování sociálního života, který se stával svobodnějším, k procesu demokratizace následně nedošlo, neboť u moci zůstávaly stále stejní aktéři s nezměněnou podobou ve vykonávání moci. Demokratizace jako taková nastupuje až po úspěšné proběhnutí liberalizaci, kdy hlavní odpůrci autoritářského režimu zaujímají roli hybné síly v procesu nalézání všemi přijatelného konsenzu, přičemž se podílí na vytváření demokratických institucí a jejich konsolidaci, aby rodící se nový systém byl dlouhodobě udržitelný. Tento model odpovídá zpracování zakladatele teorie tranzice Dankwarta Rustowa, který uvádí tři základní etapy: 1/ přípravná = liberalizace, 2/ rozhodující = demokratizace, 3/ uvykací = konsolidace (Dankwart, 1970).

Dochází-li tedy v rámci nedemokratických režimů k jejich hroucení či určitým modifikacím, nemusí tyto jevy nutně předznamenávat budoucí demokratické směřování, ač každou pozitivní změnu je možné vnímat jako jeden z kroků tranzice.⁵ Zásadní je, jaký vzorec chování budou vykazovat v kritickém momentu tranzice jednotliví zúčastnění aktéři, neboť to následně rozhodne o tom, zda se systém skutečně bude demokratizovat či zda dojde k jinému vývoji, který může být pouze dílčí, ale též zpětný, čímž by došlo k návratu ke *statutu quo*. Další možností pak je vznik zcela jiného typu režimu.

Uznávané dělení tzv. „re-demokratizace“ přináší například Alfred Stepan. Jeho jednotlivé typy se však často navzájem překrývají, a proto je složité zařadit sledovaný případ pouze do jednoho. Z toho důvodu se pro usnadnění využívá rozlišení pouze na základě toho, z koho popudu k jevu došlo, tedy vznikla-li iniciativa pro změnu z nitra původního nedemokratického režimu či zda vzešla zvenčí ze strany opozice. První případ se dále dělí dle aktérů na započatý civilisty, standardní institucionální vládou či vojenskou vládou. Vychází-li impuls od civilistů, pak jsou pro úspěch stěžejní následující aspekty: legitimita režimu, působnost politických, ekonomických a sociálních požadavků, přičemž důležitým aspektem je, jaká budoucnost v tomto případě čeká stávající vládní garnituru a zda si tato udrží, a v jaké podobě, moc. Dalším

---

⁵ Dle základního rozdělení politických systémů jsou tyto děleny: a) dichotomně – demokratické x nedemokratické, b) trichotomně (tj. podle kritéria dodržování lidských práv) – demokratické, hybridní, nedemokratické.

způsobem v této kategorii je změna režimu vlivem systematického tlaku ze strany společnosti, kdy se odehrávají časté protesty, rozsáhlé stávky a demonstrace, absentuje zde však koordinovaná spolupráce mezi zástupci opozice. Proto obvyklým výstupem bývá pouhá obměna vlády, případně nástup vlády vojenské. Jako prevence před hrozící občanskou válkou či mírnějším rozsahem krveprolití je využíván pakt mezi politickými stranami, kdy se opozice jako celek usnese na kompromisní podobě budoucího demokratického zřízení. Nezdaří-li se však tento postup, pak je kýžených výsledků dosaženo organizovanou násilnou revoltou koordinovanou reformními silami, která dává prostor pro zásadní socioekonomické změny a alternaci státního aparátu. Posledním zmíněným typem je pak revoluční válka v čele s marxisty (Stepan, 1988, str. 64-85).

1.4.1 Modely demokratizace

Modely procesu demokratizace zpracovalo velké množství autorů, existuje jich tedy celá řada a není možné je všechny v této práci obsáhnout, nýbrž jen zmínit ty, kteří jsou v rámci sledované problematiky nějakým způsobem kompatibilní.

Přínosný pohled na problematiku demokratizace přináší Adam Przeworski, který tvrdí, že demokratický způsob vedení státu není možné vynutit, vnutit či nadiktovat, nýbrž že plně fungující demokratické zřízení se vždy musí zrodit z rozsáhlého jednání, jenž přinese všemi akceptovaný konsenzus pro budoucí podobu státního aparátu (Przeworski, 1999, str. 80).

Pro předkládanou práci zásadní je model demokratizace zpracovaný Terry Lynn Karlové, který později detailněji rozpracovala ve spolupráci s Phillipe Charlesem Schmitterem. Stěžejním bodem jejich teze je strategie **kompromisu či síly**, kterou zúčastnění aktéři pro tranzici využívají, kdy aktéry jsou buď elity či masy. Za využití kompromisní strategie se tato dle rozhodnutí aktérů dělí na pakt a reformu. Naopak s využitím silové strategie přichází na řadu vnucení nebo revoluce. Akty na horizontální ose představují spektrum zahrnující přímé použití síly, zastrašování, výhrůžky a končí vícestrannými dohodami. Osa vertikální určuje motivaci a roli aktérů během tranzičního procesu. Domluví-li se mezi sebou elity, vytváří pakt. Vnucením změn prostřednictvím síly obchází elity své konkurenty. Reforma přináší kompromisní úspěch vynucený masami, aniž by za daným cílem využily násilí. Naopak při revoluci masy odstaví kritizovaný režim silovými prostředky. Ani v tomto modelu však většinou nedochází ke striktnímu držení se jednotlivých mantinelů na osách, nýbrž se

často vzájemně prolínají. Dle závěrů autorů bývají nejstabilnější vlády ty, které jsou výsledkem revoluce. Tyto vlády však údajně povětšinou nepřinášejí demokratický vývoj. Ten má být výsledkem přechodu shora, kam patří vnucení (jako nejčastěji využívaná cesta) a pakt (jako cesta nejúspěšnější). Reformní přechod k demokracii je možný, avšak ze všech nejkomplikovanější (Dvořáková, Kunc, 1994, str. 63-69).

V současnosti je již model Karlové a Schmittera, s nímž Dvořáková a Kunc pracují, považován za neúplný a nutný rozšířit, přepracovat, a to především v otázce aktérů. Masy jako hlavní aktér demokratizačního procesu jsou z politického hlediska špatně uchopitelná entita, neboť s masou jako takovou, tedy skupinou sestávající z jednotlivých individuí, není možné přímo jednat, a proto je v původním schématu úloha mas nadhodnocena a klíčový je pro tranzici konflikt starých a nových elit. Z toho důvodu je nově schéma rozvinuto na tyto skupiny aktérů: **staré elity** (tj. vládnoucí elity nedemokratického režimu), **staré + nové elity** (tj. koalice vytvořená reformátorskými vládními silami a opozičními elitami), **nové elity** (tj. opozice, ale též mluvčí mas). Mezi strategiemi **kompromisem a silou** leží jejich **oscilační pásmo**, neboť je vycházeno z možnosti, kdy je využíváno kombinace obou (např. pro dosažení lepších výsledků jednání je přistoupeno ke stávkám, demonstracím, ale i k vyhrožování intervencí zvenku, vojenská cvičení, eskadry smrti). **Kompromisní strategie** zahrnuje následující nástroje: **sjednaná reforma zevnitř** (reagovat může na různé vnější i vnitřní podněty jako jsou masové stávky či demonstrace, jednání se odehrává uvnitř vládnoucího režimu, přičemž opozice na ně vesměs nemá šanci uplatnit svůj vliv a vyústěním bývá často je liberalizace stávajícího systému, která jen málokdy vede k demokratizaci), **sjednaná reforma** (reformátorská část starých elit jedná se zástupci konsenzuální opozice o přeměnách systému zásadnějšího významu, často je opozice začleněna do vlády, výstup má však nejisté vyhlídky vzhledem k silně konsenzuálnímu způsobu jednání obou stran, kdy snadno může dojít k zastavení demokratizačního procesu – naopak, je-li nová vláda pod silným tlakem veřejného mínění, opozice či jiných nátlakových skupin, demokratizační proces se tak může zintenzivnit a úspěšně konsolidovat) a **sjednaná reforma zvenku** (úplné nahrazení elit novými, staré v tomto případě ztratily potřebné nástroje nutné k udržení moci a vyjednávají se svými nástupci o podmínkách, za nichž získají beztrestnost). **Silová strategie** disponuje těmito nástroji: vnucená reforma zevnitř (uvnitř nedemokratického systému spolu soupeří reformní síly a vyznavači

tvrdé linie vládnoucí elity, výstupem je odstavení tvrdé linie od moci – to se může stát demokraticky, např. hlasováním uvnitř vládního tělesa, ale též násilně – zavražděním, únosem, uvězněním či obviněním z korupčního jednání, výstupem bývá zpravidla jen dílčí úprava systému, ve skutečnosti jde vesměs o udržení statu quo, přičemž za účelem dosažení legitimacy jsou často ještě uspořádány volby), **vnucená reforma** (dohoda probíhá mezi reformátory z opozice a vládnoucího režimu, je problematická kvůli nekompromisním stanoviskům tvrdé linie starých elit i radikálům z řad opozičníků, kdy první mohou přejít do boje násilnými prostředky a druzí trvat na radikální reformě revolucí – výsledek je tedy značně nejistý a závisí na schopnostech nově ustavené vládní reprezentace), **násilné převzetí moci** (požadavky starých i nových elit nejsou žádným způsobem slučitelné, neboť vládu představuje jen tvrdá linie a opozici radikálové nenaklonění žádnému druhu kompromisu) – tento termín zároveň nahrazuje revoluci z původní podoby modelu, neboť ta se zdá být příliš významově zúžená, jedná se však o jev, kdy opozice přebírá zcela odstává staré elity a sama je nahradí – může však dojít i na stav, kdy jednu nedemokratickou vládu nahradí druhá. V případě sledovaného demokratizačního procesu v Tunisku bude pracováno především s tímto inovovaným modelem, přičemž na místech, kde bude vhodné pro správné pochopení využít i prvky původní verze, bude k tomuto případně přikročeno.

2 Charakter tuniského nedemokratického státu

Mezi lety 1881–1956 bylo Tunisko spravováno jako francouzský protektorát, k čemuž došlo z důvodu extrémní zadluženosti země a neschopnosti splácet.⁶ Narozdíl od sousedního Alžírka, které bylo kolonizátory začleněno jako integrální součást území státu a jehož správa měla tvrdý represivní charakter, požívalo Tunisko relativní autonomii a svobodu. Francouzi nechtěli opakovat stejnou chybu. Tunisané se nikdy ve své historii nesmířili s cizí nadvládou a všemožně jí vzdorovali, ve snaze získat svobodu a vládnout si sami (Girgle, 2007, str. 64-70). Těmto cílům významně napomohl proces dekolonizace (Plechanová, Fidler, 1997, str. 189).

Dekolonizační úsilí bylo charakterizováno postavami charismatických vůdců národně-osvobozeneckých hnutí. V Tunisku ji ztělesňoval vystudovaný právník Habib Bourghiba, jemuž se dostalo vysokoškolského vzdělání v Paříži. Angažoval se v politické straně Destour, jehož hlavním úkolem bylo vymanění země z francouzské nadvlády. Po neshodách s pro něj rigidním vedením se stal roku 1934 spoluzakladatelem nového politického projektu Neo Destour. Ten byl radikálnější a neústupnější. Orientace tohoto subjektu byla čistě prozápadní, opírala se o USA, přičemž jeho vrcholní představitelé se výslovně distancovali od komunismu. I přes tento fakt se však nezdráhali určitým způsobem své budoucí podporovatele vydírat tvrzeními, že v případě, kdy nebude ze strany západu vyhověno jejich požadavkům, obrátí se s nimi na SSSR, ať se jednalo o materiální pomoc či podpora na půdě mezinárodní politiky (Zidek, 2006, str. 97-100.).⁷ Strana se stala skutečně masovou, přidávali se k ní i členové odborového Generálního sdružení tuniských pracujících (UGTT, Union Générale de Travailleurs Tunisiens). Jedná se o velmi silnou a vlivnou organizaci, jež působí dodnes a podílela se, jak bude dále pojednáno, na mnoha významných událostech v zemi. (Girgle, 2007, str. 86-89)

Dne 20. března 1956 vyhlášena nezávislost Tuniska (Zidek, 2006, str. 97). Hlavou státu zůstal oficiální panovník z doby protektorátu, bej Muhammad VIII., přičemž Bourghiba zastával pozici předsedy vlády, z níž vedl paralelně též

---

⁶ Francouzská protektorátní správa Tuniska se stala předlohou pro nacistické řízení protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1945.

⁷ Jistou anomálií v pozdějším fungování zahraniční politiky samostatného tuniského státu, který se orientoval především na Francii a další západní země, představovaly velmi vřelé vztahy s komunistickým Československem. Z jeho strany probíhala pomoc se zajištěním zdravotní péče vysíláním lékařů, poskytnutí míst na univerzitách pro tuniské studenty, budování průmyslové a dopravní infrastruktury.

ministerstva zahraničních věcí a obrany. Beje však svou oblíbeností mezi občany hluboce zastiňoval, čehož dosahoval i propagací politického rozvojového programu Neo Destouru.

2.1 Bourghibův one-party state

Founding election se konaly 25. 3. 1956. Očekávaným a drtivým vítězem se stala koaliční kandidátka „Národní fronta.“ Získala všech 98 křesel. Kandidáty představovali především členové Neo Destouru, dále pak zástupci UGTT a zbytek příslušníci podobně, především nacionalisticky, laděných subjektů (Girgle, 2007, str. 90).

Naprosté odbourání konkurence získáním 100% zastoupení v zákonodárném sboru dalo Bourghibovi možnost konsolidovat moc a prosazovat svou představu nového směřování státu – tedy jeho sekularizaci a westernizaci. Francie explicitně vyjádřila jasnou podporu rodícímu se systému. Takto posílen zrušil Bourghiba prostřednictvím Národního shromáždění v červenci 1957 monarchistické zřízení a dne 25. července 1957 byl stejnou institucí zvolen prezidentem nově ustanovené Tuniské republiky. Jelikož si však zároveň ponechal funkci předsedy vlády a taktéž generálního tajemníka Neo Destouru, prakticky si těmito kroky monopolizoval veškerou moc a nápadně se přibližoval podobě autokratického vládce (Girgle, 2007, str. 90). Republikánské zřízení tak vykazovalo spíše jen fasádní rysy.

V roce 1964 se Bourghiba pokusil vládnoucí stranu inovovat, a to reorientací na socialismus. Spolu s touto změnou došlo i k přejmenování na PSD (Parti socialiste destourien). Pro budování sociálního státu však chyběly podmínky, za nichž by záměr bylo možné realizovat. Země neprošla modernizačním procesem a hlavní zdroje příjmu do státního rozpočtu stále tvořil primární sektor. Navzdory mírně upadající oblíbenosti prezidenta si stále udržoval velmi vysokou podporu. Tam, kde ji ztrácel, byla nasazena represe, jako například roku 1963, kdy byla zakázána existence a fungování Komunistické strany Tuniska.

Největším Bourghibovým rivalem, který se objevil na politické scéně na konci 70. let, bylo islamistické hnutí MTI (Hnutí islámské tendence, Mouvement de Tendance Islamique).⁸ Projekt a jeho cíle byly veskrze inspirovány iránskou islámskou revolucí.

---

⁸ Tento politický subjekt se později přejmenoval na Ennahda (Hnutí obnovy) a v dnešním Tunisku patří mezi nejsilnější hráče.

Tehdy se příležitosti chopili Rached Ghannouchi a Abd al-Fattah Mourou,⁹ kteří prostřednictvím výše zmíněného subjektu nabízeli tradiční cestu založenou na islámské identitě národa. V roce 1984 MTI veřejně podporovalo demonstrace proti vládě. Odpovědí byl zákaz existence strany a uvěznění Ghannouchiho a Mouroua, obviněných za pokus o státní převrat a nastolení islamistického režimu.

2.1.1 Bourghibovy modernizační reformy

Habib Bourghiba je často nazýván tuniským Atatürkem. Sekularistické reformy v takové intenzitě a hloubce, jichž je autorem, mají v muslimském světě paralelu pouze v kemalistickém Turecku. Změny se týkaly nejen sociální, ale též ekonomické sféry, čímž se prezident snažil postupovat v duchu modernizační teorie,¹⁰ která tvrdí, že industrializace vede k ekonomickému rozmachu, díky němuž se společnost začne odklánět od tradičních hodnot, a tedy se sekularizovat.

Aby bylo možné veškeré chystané změny uskutečnit, musel se Bourghiba nejprve vypořádat s vlivem a mocí doposud silného duchovenstva. Již v roce 1956 došlo k úplnému zrušení náboženských soudů, které byly upraveny dle západních zvyklostí.

Velkým mezníkem byla otázka postavení žen, kde Bourghiba učinil několik zásadních kroků. Již v prvním roce nezávislosti země byla zrovnoprávněna obě pohlaví a v roce následujícím získaly ženy plné volební právo – tedy významně dříve než některé evropské společnosti. Ženy měly nově zakázáno zahalovat si tvář nikábem či burkou. Pokus o rozšíření zákazu i na hijáb, tedy šátek zahalující pouze vlasy a krk, však narazil na silný odpor Tunisank. Tvrdily totiž, že se jedná o módní doplněk, nikoliv o náboženský symbol. Dané zdůvodnění nakonec napomohlo vynětí hijábu ze seznamu zakázaných částí oděvu.¹¹ Krokem, který Tunisko zcela odlišil od všech arabských muslimských zemí, se stal zákaz polygamie, jež zejména ženy nadšeně vítaly. Za vlády Habiba Bourghiby sice nikdy nedošlo k uzákonění povinné školní docházky, nicméně rovnoprávnost žen a mužů, zjednodušený přístup ke vzdělání výstavbou nových škol

---

⁹ O obou osobnostech bude pojednáno dále v práci, neboť sehráli a nadále sehrávají významnou roli na tuniské politické scéně.

¹⁰ Teorie modernizace, tedy její první vlna, zažívala v 50. a 60. letech svůj rozmach. Problémem její aplikace na země tzv. jihu spočívala v tom, že tyto země prošly zcela odlišným vývojem, než země tzv. severu (ať již západní či východní). Z tohoto důvodu aplikace teorie modernizace na země jihu většinou selhávala či se stávala jen nástrojem vyspělých zemí, jak rozvíjející se země využívat ve svůj prospěch.

¹¹ Paralelně mužům bylo zakázáno ponechávat si narůst muslimský plnovous, který demonstruje příslušnost k islámu.

a především bohatá osvěta o prospěšnosti vzdělané společnosti přinesly obrovský rozmach alfabetyzace mezi všemi vrstvami obyvatelstva.¹²

Úspěchy reforem v sociální sféře měly být doplněny též restrukturalizací ekonomickou, kde se vláda snažila dosáhnout širší diferenciaci příjmů do státního rozpočtu. Dosud nejvýznamnější primární sektor se zaměřoval na produkci oliv, citrusů, datlí a obilí. Pro tyto produkty se podařilo najít nová odbytí ve spřátelených evropských zemích, čímž bylo dosaženo optimalizace zisků. Nejvýznamnější nárůst zaznamenal průmyslový sektor, tedy stěžejní oblast pro uskutečňování modernizace. Již dříve těžené fosfáty a železná ruda byly v polovině 60. let doplněny těžbou ropy, jejíž naleziště byla objevena na Sahaře. Díky výstavbě vlastní rafinérie na severu země, v městě Bizerte, se Tunisku podařilo proniknout na světový trh s touto surovinou. Významné zisky odvětví vykazovalo především v 70. letech, která byla poznamenána ropnými šoky (Plechanová, Fidler, 1997, str. 201-202). Celkový kýžený přínos z masivní podpory růstu průmyslu se však navzdory snahám nedostavil, neboť se nepodařilo docílit optimální produktivity.

Zcela novým odvětvím tuniského hospodářství, které vděčí za svůj vznik a rozkvět prezidentu Bourghibovi, je cestovní ruch. Jeho rozmach započal již v 60. letech, kdy byla založena SHTT (Společnost turistických hotelů Tuniska, Société des Hôtels Tunisiens Touristiques). Země se velmi záhy stala vyhledávanou destinací a cestovní ruch přispíval 20 % do státního rozpočtu, čímž se stal jeho nejvýznamnější položkou (Girgle, 2007, str. 93).

Bourghiba si připsal značné úspěchy na poli zahraniční politiky. Jako jediný tehdejší arabský státník uznával nutnost existence státu Izrael, a tedy rozdělení Palestiny, čímž si získal sympatie u svých západních partnerů. Stěžejními zeměmi, na které se bourghibovské Tunisko orientovalo, byly USA, Francie a Německo, s nimiž uzavřelo diplomatické a bezpečnostní smlouvy. Zvláštní úspěch měly kroky vůči africkým, zejména frankofonním zemím. Bourghiba například pronesl památnou větu: „Afrika musí být svobodná a jednotná!“ Představoval též mediátora pro jednání s libyjským vůdcem Muammarem Kaddafim. Do dějin vešel přepis jednoho z jejich rozhovorů, kdy se Bourghiba svého protějšku ptal, proč také neuvolní společenské poměry v zemi a nesnaží se alfabetizovat národ (Girgle, 2007, str. 94-95). Kaddafi tehdy

---

¹² Negramotnost mezi Tunisankami před dosažením nezávislosti země dosahovala 96 % (Girgle, 2007, str. 92)).

povýšenecky pronesl: „Pokud mým lidem dám volnost a ještě je vzdělám, povstanou proti mně!“ Tuniský prezident vizionářsky odpověděl: „Je ovšem lepší, povstane-li proti tobě národ vzdělaný, nežli nevzdělaný!“¹³

Nadále se zhoršující zdravotní stav stárnoucího Bourghiby jej stále více omezoval ve výkonu funkce hlavy státu. Tehdejší ministerský předseda Zine el-Abidine ben Ali se chopil příležitosti, když dne 7. listopadu 1987 uskutečnil palácový převrat, aby se sám ujal funkce prezidenta. Churavějícího Bourghibu nechal na svou objednávku prohlásit lékařským konziliem za nadále neschopného výkonu funkce a deportoval jej do rodného Monastiru. Zde také 6. dubna 2000 zemřel, v ústraní a opomnění (Girgle, 2007, str. 99).¹⁴ Odkaz prvního prezidenta se však nevytratil a je živý do dnešních dnů, kdy se k němu hlásí široká veřejnost, ale i někteří političtí lídři, kteří se odvolávají na Bourghibou proklamované hodnoty.

2.2 Vláda Zineho el-Abidine ben Aliho

V pořadí druhý tuniský prezident si byl vědom, že pro stabilizaci a upevnění svého postavení musí provést rozsáhlé změny a odstříhnout se od autokratického Bourghibova vládnutí. Proklamoval tedy přípravu demokratických reforem, které mu měly zajistit oblibu u širokých vrstev obyvatel. Moc, jíž disponoval z titulu funkcí prezidenta, předsedy vlády i jediné vládnoucí strany, navíc doplněná dřívějším výkonem postu šéfa bezpečnostních složek, však již z podstaty tak velké kumulace vlivu odporovala všem demokratickým principům řízení státu.¹⁵ Staré elity byl zcela zbaveny vlivu a na jejich místa byli dosazeni ben Alimu loajální osoby. Specifikem bylo silné zastoupení žen v rozhodovacích orgánech.

Na poli islámu došlo k mnoha inovativním událostem. Nejdříve vyhlásil rozsáhlou amnestii pro 7.000 politických vězňů, mezi nimiž byli například vedoucí osoby MTI Rached Ghannouchi a Abd al-Fattah Mourou.¹⁶ Činnost jejich politické strany však zůstala postavena mimo zákon, neboť snahy o islamizaci veřejného života

---

¹³ Jak pravdivé tvrzení pronesl, se projevilo až v roce 2011 při událostech arabského jara, kdy Tunisko prošlo událostmi bez většího krveprolití, zatímco Libye se propadla do chaosu a občanské války.

¹⁴ Habib Bourghiba je pohřben v majestátním mauzoleu v centru Monastiru. Vchod opanuje nápis: Největší hrdina (tímto Tunisané oslavují jeho zásluhy za vymanění se z francouzského protektorátu), osvoboditel žen (odkaz na kroky, které učinil pro pozvednutí životní úrovně a práv žen) a architekt moderního Tuniska (poděkování za modernizaci země podle evropského vzoru).

¹⁵ Bourghibovu PSD přejmenoval ben Ali na RCD (Rassemblement Constitutionnel Démocratique), aby tak ještě více zdůraznil své údajné demokratizační ambice.

¹⁶ MTI se za nových poměrů přejmenovala na Ennahda (Hnutí obnovy). Obnovu jakých poměrů si však předsevzala, uvede následující text.

označil ben Ali za největší hrozbu. Naopak vyzdvihl sekularizační zásluhy svého předchůdce a těmito kroky si vydobyl podporu a respekt u západních partnerů. Islám byl vyhlášen oficiálním státním náboženstvím a v tomto kontextu bylo zavedeno vysílání „azánu“ (svolávání k modlitbě) v rádiu i televizi, legalizována byla studentská muslimská organizace a Zitouna opět získala postavení samostatné univerzity. Vykonanou poutí do Mekky nový prezident demonstroval, že islám má v tuniské společnosti své pevné místo. Kompromisně vedená strategie vůči náboženským kruhům byla kladně přijímána společností, která si nepřála nastolení islamistického zřízení, k čemuž přispěly obavy z vývoje v sousedním Alžírsku, kde probíhala občanská válka mezi radikálními islamistickými kruhy a armádou. Byly to právě sílíci radikálně islamistické proudy, na něž se ben Ali odvolával, když zdůvodňoval stagnaci demokratických reforem (Girgle, 2007, str. 100-105).

Od roku 1994 byl otevřen prostor opozici, pro niž bylo v parlamentu garantováno 25 % křesel. O pět let později bylo opozici též umožněno vyslat svého kandidáta do prezidentských voleb, v nichž však byla předem jasným a drtivým vítězem stávající hlava státu. Vzhledem k roztržitosti a neorganizovanosti opozičních sil však tyto nedisponovaly prakticky žádnou silou. Ve fasádě demokratického zřízení by však případně se zvedající konkurence byla velmi rychle potřena (Levitsky, Way, 2002, str. 51 - 65).

Ben Alimu se výrazně dařilo na poli ekonomického růstu, jehož docílil například rozsáhlou privatizací,¹⁷ dále pak podporou zahraničních investic, klesala míra inflace a nezaměstnanosti, a tedy rostla životní úroveň. Tyto kroky byly stěžejní pro zajištění podpory pro prezidenta mezi obyvatelstvem, k čemuž dále přispěla též nízká kriminalita a zajištění stabilní bezpečnosti. Na straně druhé však tyto skutečnosti přinášely omezení občanských a politických práv a absolutní poslušnost vládnoucí elitě, vymáhanou tvrdě prostřednictvím silových složek policejního státu.

---

¹⁷ Valná většina tuniských podniků však byla kontrolována buď samotným ben Alim, což prováděl přes bílé koně, či rodinou jeho manželky, případně spřízněnými osobami. Tento fakt, kdy prezidentská rodina měla vliv v naprosto všech oblastech, později vedl k povstání v roce 2011.

2.3 Příčiny zahájení demokratizace

Prvotní nadšení Tunisánů z příchodu nových pořádků začalo postupně upadat, když viděli, že avizované sliby o uvolnění poměrů a demokratická tranzice byly jen populistickými hesly, díky jejichž pomoci se ben Alimu podařilo konsolidovat moc. Relativní hospodářské prosperitě, bezpečnosti a upozadování islamistických ambicí však měly pro obyvatelstvo primární důležitost, což odpovídá tezi, že lidé žijící pod autoritářským režimem dávají přednost hodnotám vedoucím k přežití, než těm, které pozvedají jejich svobodu a pocit životního uspokojení.

Bující klientelistický systém a všudypřítomná korupce vycházely přímo od samotného prezidenta, který chtěl mít podrobný dohled nad vším, co se v zemi dělo, ale především nad veškerými příjmy. Tyto skutečnosti nabývaly expanzivně na významu s rostoucím vlivem první dámy Leily ben Ali (rozené Trabelsi), pocházející z chudých poměrů staré části hlavní města Tunisu (Ben Chrouda, 2012, str. 21). Její rozmařilý život byl plně hrazen ze státní kasy, přičemž se usilovně snažila finančně zajistit celou svou širokou rodinu. Nejvýraznější postavou byl přitom její nejmladší bratr Belhassen Trabelsi, z nějž udělala jednoho z nejbohatších a nejvlivnějších Tunisánů své doby. Z nejvýznamnějších majetků lze jmenovat třetinový podíl akcií Mezinárodní tuniské banky, dále mu patřila letecká společnost Karthago Airlines a třetinový vlastnický podíl měl u další letecké společnosti Nouvelair. Objem majetku a vliv, jakým rodina Trabelsiových oplývala, nabyly takových rozměrů, že nebylo možné je tajit. Proto se oni i prezident stávali veřejností stále více neoblíbenými a nenáviděnými, přičemž jim byla, a to zcela oprávněně, vyčítána zhoršující se ekonomická situace země, úpadek životní úrovně, stejně jako rozsáhlé represe. Hospodářské výsledky se zhoršovaly především po roce 2008, s globální ekonomickou krizí. Postihla především stěžejní odvětví cestovního ruchu, kde docházelo k velkému propouštění a nárůstu nezaměstnanosti (Ben Chrouda, 2012, str. 61).

Paralelně s propadem životní úrovně a rozsáhlým potlačováním osobních práv a svobod se propadla též důvěra v soudní systém a bezpečnostní síly, důsledkem čehož masivně narůstala kriminalita. „*O neoddiskutovatelné přítomnosti hybridního diktátorského režimu svědčily všechny znaky tzv. trojitě hrozby: personální, vojenské a existence jediné masové politické strany.*” (Beránek, 2013, str. 46) Významným mezníkem přitom byly spojené parlamentní a prezidentské volby v roce 2009. Očekávaným a drtivým vítězem se stala opět ben Aliho RCD se ziskem určených 75%

křesel v parlamentu, přičemž on sám jako znovuzvolený prezident získal 89,6% hlasů. Proběhnuvší kampaň nedávala potřebný prostor k prezentaci opozice, mnohé subjekty byly vyřazeny, neboť až příliš hlasitě kritizovaly stávající poměry (Human Rights Watch, 2010). Hodnota demokratického indexu udávala 2,79, tedy číslo řadící zemi do skupiny nesvobodných států. (Beránek, 2013. str. 46).

2.3.1 Povstání

Míra nezaměstnanosti se v roce 2010 vyšplhala ke 14 %. Obavy však nebudilo samo číslo, nýbrž jeho struktura, kdy nejširší skupinu tvořili mladí středo a vysokoškolsky vzdělaní lidé do 30 let, pro něž nebyl na trhu dostatek volných míst, na nichž by se uplatnili.¹⁸ Velké riziko u profesně neuplatněných mladých osob pak představovalo riziko jejich přimknutí k extremistickým islamistům, jak bude dále v práci též pojednáno (Beránek, 2013, str. 46-49).

Jedním z frustrovaných mladých Tunisánů byl též Mohamed Bouazizi, šestadvacetiletý obyvatel chudého vnitrozemského města Sidi Bouzid. Mladík nemohl najít adekvátní zaměstnání, které by jej uživilo, a tak se uchýlil k prodeji ovoce a zeleniny z přenosného stánku. Získat povolení pro provozování této (a vlastně jakékoliv jiné) živnosti bylo v dané době značně komplikováno zkorumpovanými špatně placenými úředníky, kteří zájemcům účelně kladli vykonstruované překážky, aby poté mohli žádat úplatky, jimiž si kompenzovali nízké příjmy. Z toho důvodu Bouazizi a jemu podobní provozovali své živnosti nelegálně a raději průběžně upláceli představitele státního aparátu, aby mohli v činnosti i nadále pokračovat. 17. prosince 2010 jej znovu zastihla policejní hlídka, která mu dala na výběr - buď zaplatí úplatek a bude moci nerušeně pokračovat, nebo odmítne a stánek mu bude zabaven. Mladý živnostník byl již unaven z neustálých plateb do kapes státních zaměstnanců, a tak odmítl. Rozhněvaná policistka, které se nedostalo vítaného vedlejšího příjmu, Bouazizimu plivla do tváře, nadávala mu a stánek i se zbožím zabavila. Spravedlnosti se mu nedostalo ani v sídle guvernora, kde byl odmítnut. Zcela zoufalý mladík se proto odhodlal k zoufalému činu, aby upozornil na zkažené poměry v zemi. Přímo před budovou, kde sídlí guvernátor, se polil benzinem a zapálil se, načež se rozběhl po

---

¹⁸ Jak bylo zmíněno výše, prezidentská rodina dosazovala přednostně své věrné spolupracovníky a přátele, velmi často naprosto nezpůsobilé pro výkon dané funkce, přičemž jejich posláním bylo pouze udržovat vliv a informační tok pro své nadřízené.

ulici. Zděšení přihlížející zprávu rychle šířili dál a velmi záhy se dostala do širokého spektra tuzemských médií (Bennoun, 2016, str. 252).

Krátce po zveřejnění zpráv o události v Sidi Bouzid se po celé zemi rozhořely protesty proti vedení země. Jejich účastníci volali po odstoupení ben Aliho a dožadovali se respektování lidských práv a demokratizace poměrů. Ať se již jednalo o akci poklidnou či doplněnou násilím, reakce ozbrojených složek byla vždy velmi tvrdá a nekompromisní, s cílem ukončit protesty co nejrychleji a za jakoukoliv cenu, jak zněl příkaz od samotného prezidenta.

Světová média prezentovala dění v Tunisku jako probíhající revoluci, přičemž mezi samotnými obyvateli panovaly obavy, aby se stupňující tlak nezvrhl do občanské války. Ve snaze uklidnit dění předstupoval prezident k národu v televizních projevech, které však neměly žádný vliv na probíhající revoluci.¹⁹ Obsahově zcela odlišný od předchozích byl poslední ben Aliho televizní projev, jenž byl živě odvysílán 13. ledna 2011. Rozdílem byl i jazyk, neboť byl pronesen v tuniském dialektu, nikoliv v obvyklé spisovné arabštině, čímž se rétor chtěl více přiblížit posluchačům. Sliboval v něm, že až dokončí stávající mandát, nebude již o další usilovat, dále že budou uspořádány předčasné parlamentní volby, akcentoval i odhodlání respektovat lidská práva a uvolnit silně represivní poměry. Z reakcí protestujících si ben Ali odvodil, že tímto projevem se mu podařilo povstání zažehnat, neboť lidé se radovali a slavili. Na následující den, tedy 14. ledna 2011, byla prostřednictvím UGTT svolána generální stávka, která paralyzovala chod celého státu.²⁰ Nečekaně se po krátké několikahodinové pauze znovu rozhořely protesty, nyní již však měly pokojný průběh. Došlo totiž k postupnému přechodu pořádkových služeb na stranu demonstrantů, čímž prezident ztratil možnost, jak se dále udržet u moci. Tehdy revoluce získala své pojmenování „jasmínová.“²¹ Poslední úder tehdejšímu režimu dal generál Rached Ammar, vrchní velitel armádních sborů, když vypověděl poslušnost hlavě státu. Ben Ali tedy ve spěšně připraveném projevu rezignoval na svůj post a z pozice své funkce

---

¹⁹ Vlivem mas tak docházelo k silovému tlaku na vládnoucí garnituru, ve snaze o změnu poměrů, což odpovídá teorii Lynn Karl a Philippa Schmittera o jednom z typů přechodu k demokracii.

²⁰ Stávka byla svolána prostřednictvím Facebooku, což dokazuje, jakou sílu mají sociální sítě a k jakým cílům mohou být využity.

²¹ Obecně je jasmínová revoluce chápána především ve smyslu jejího pokojného průběhu. Ten byl, ve srovnání s událostmi v ostatních zemích, skutečně poměrně klidný, avšak rozhodně ne nenásilný. Dle oficiálních zdrojů padlo povstání za obět celkem 338 osob.

rozpuštěl vládu. Následně odjel v doprovodu své manželky a dětí na letiště, odkud uprchli do azylu v Saudské Arábii (Al Jazeera, 2015).

14. leden se pro Tunisany stal dnem osvobození a po celé zemi byly významné ulice pojmenovány Boulevard du 14 Janvier. V zemi se rozhořel chaos, typický pro mocenské vakuum ve státech, kde došlo k pádu autoritářského režimu.

3 Porevoluční roky 2011 – 2013

Vzhledem k rozpadu státní moci charakterizoval raně porevoluční vývoj Tuniska především chaos. Silové složky záměrně přehlížely přestupky občanů, neboť v nastalém mocenském a právním vakuu nikdo správně nevěděl, jaké chování je přípustné a jaké nikoliv.

Záhy po pádu režimu, ale i později, došla svého významu slova prvního prezidenta, který apeloval na význam vzdělanosti národa a potřeby úzké a propojené spolupráce mezi africkými státy. Zatímco v samotném Tunisku, kde v roce 2011 dosahovala celková míra gramotnosti 80 %, mezi osobami ve věku 15 – 24 let dokonce 97 % (KNOEMA, 2014), se situace po rezignaci prezidenta začala uklidňovat a země se ubírala pomalu směrem k demokratické tranzici, v jiných zasažených státech se rozhořely občanské války a nastal jejich faktický rozpad.

I přes poměrně klidný průběh porevolučního dění se nedá zcela hovořit o tom, že by Tunisko po pádu režimu bylo bezpečnou zemí.²² Nejčastějšími událostmi byly výtržnosti a majetkové delikty. Pořádány však byly i akce zcela pokojné, při nichž šlo o vyjádření přání růstu životní úrovně a respektování demokratického vývoje. Například v Sidi Bouzid, městě, kde revoluce započala, se shromažďovali nezaměstnaní absolventi vysokých škol, kteří drželi hladovku a heslem jejich akce byla slova „*chléb, čest a důstojnost*“ (Bennoun, 2016, str. 256). Jedním z důvodů zhoršené bezpečnostní situace bylo též osvobození věznic. Největší z nich byla v Monastiru, kde byli umístěni nebezpeční islamističtí fundamentalisté, kteří se velmi záhy po nabytí svobody snažili promlouvat do veřejného života. V sekularizovaném Tunisku například na ulici napadaly ženy oblečené v západním stylu, obviňovali je z nezbožnosti a požadovali, aby se zahalovaly do tradičních muslimských oděvů zakrývajících i tvář. Proti těmto proudům se prostřednictvím svého tehdejšího předsedy Habiba Jerjira vymezoval odborový svaz UGTT, jehož ústředním aktuálním tématem byla eliminace vlivu islamistů. UGTT pořádala časté stávky, které zemi paralyzovaly v pravidelných vlnách. Na jedné z nich Jerjir pronesl: „*Toto je to nebezpečí! Jsem proti politickému islámu. Musíme zablokovat jejich cesty.*“ (theguardian.com, 2011) Tradičně silná organizace

---

²² Zemí, kde v důsledku událostí arabského jara padl režim, byl též Egypt. Zde však docházelo k velmi závažným incidentům, neboť centrální moc nebyla vůbec implikována. Obyvatelé některých částí země byli nuceni tvořit domobranu, aby uchránili své domovy od rabování, časté bylo přepadávání jedoucích aut zloději, kteří se vydávali za příslušníky policie, výjimkami nebyly ani vraždy.

působila jako sjednocující prvek tuniské společnosti a zaznamenávala silný příliv nových členů.

3.1 Politická situace v roce 2011

Prvotní zmátek a chaos v nastalém bezvládí, kdy prezident rezignoval na svou funkci a než tak učinil, rozpustil vládu, provázal i dění na politické scéně. Dle tuniské ústavy přebírá pravomoci hlavy státu v případě, že dojde k ukončení před vypršením mandátu (například v důsledku úmrtí či odstoupení), předseda parlamentu. 14. ledna 2011 však k tomuto kroku nebylo přistoupeno a jako dočasný prezident předstoupil před lid s projevem Mohamed Ghannouchi, do té doby vykonávající funkci premiéra za ben Aliho RCD, již byl dlouhodobým členem.²³ Jeho proslov byl napjatě sledován po celém světě a smířlivý tón, ve kterém se nesl, dával naději na poklidný přechod k demokratickému zřízení. Ústřední informací bylo oznámení vzniku vlády národní jednoty, na níž se podíleli jak zástupci RCD, tak i reprezentanti opozice. Problém ústavnosti doplněný další vlnou protestů, kdy demonstranti odmítali v čele země osobu přímo a dlouhodobě spjatou s minulým režimem, vedl k odstoupení Ghannouchiho již následující den, tedy 15. 1. 2011. Ve snaze dokázat, že změny bere vážně a nemá v plánu restaurovat staré poměry, zrušil 18. ledna 2011 své členství v RCD, ve funkci premiéra však zůstal. Jeho krok se stal precedentem i pro ostatní členy vlády, kteří jeho kroku následovali a vystupovali jako bezpartajní ve snaze evokovat nestrannost. Na znovu uvolněné místo hlavy státu byl ústavním soudem dosazen předseda parlamentu Fouad Mebazaa.

Veřejnost se stavěla tvrdě proti setrvávání osob přímo spjatých s někdejšími zřízeními ve vládních funkcích, neboť vyvstávaly obavy, že se budou snažit restaurovat autoritářství. Tlak se stal natolik neúnosným, že 27. února 2011 spolu s Ghannouchim padla celá vláda (aljazeera.com, 2011).

Novým premiérem, který představil přechodnou vládu,²⁴ byl Beji Caid-Essebsi, spolupracovník Habiba Bourghiby a někdejší ministr zahraničí. Jeho osoba představovala potřebný konsenzus pro uklidnění politické scény, díky níž se situace začala stabilizovat. Díky tomu velmi rychle upadala též prvotní nadprůměrná pozornost o dění v Tunisku za strany světových médií, ale též mocností – jednoduše

---

²³ Ve funkci byl od roku 1999.

²⁴ Tento kabinet dovedl Tunisko až k prvním svobodným volbám v říjnu 2011.

z toho důvodu, že země není z geopolitického hlediska nijak významná, nedisponuje většími nalezišti žádaných fosilních zdrojů energie jako jsou ropa a plyn. Díky tomuto ignorování ze strany nejsilnějších aktérů mezinárodních vztahů se mohla země svobodně demokraticky etablovat. O posílení svého vlivu v oblasti se pokusily USA, jejichž návrh na zřízení vojenské základny pro peacekeepingové účely byl tuniskou stranou razantně a beze zbytku odmítnut.

3.1.1 Founding election

Zmatky, které provázely uvedení prozatímní hlavy státu do funkce, se nevyhnuly ani pořádání prvních svobodných porevolučních voleb do parlamentu. Zákonná lhůta pro jejich uspořádání, daná ústavou, činí 60 dní od pádu vlády. S ustálením složení přechodného kabinetu byl stanoven červencový termín, který byl však nakonec odvolán. Zdůvodněním byla probíhající turistická sezóna, jejíž narušení emotivní kampaní si země nemohla dovolit.

Volební komisí byl stanoven konečný termín konání parlamentních voleb na 23. říjen 2011. Typickým znakem rodících se demokracií je roztržštěná politická scéna, na niž přichází velké množství nových aktérů. V případě popisovaných voleb se jednalo o účast 93 subjektů (dw.com, 2011).

Tunisko, stejně jako většina afrických států ovládaných kdysi Francií, převzalo volební systém centrální mocnosti, v tomto případě tedy proporční. Změna oproti předrevolučním pořádkům spočívala v tom, že parlament byl nově ustanoven jako jednokomorový a počet poslanců je 217.²⁵ Z administrativního členění země na 24 guvernorátů vychází též rozložení volebních obvodů, kterých je celkově 33. Z tohoto počtu se 27 nachází přímo v Tunisku a zbytek představují zahraniční diaspory. Ve Francii volí tamní tunišští občané 5 poslanců ve dvou obvodech, v Itálii 3 poslance v 1 obvodu, v Německu 1 poslance v 1 obvodu, ve zbytku Evropy a Americe 2 poslance v 1 obvodu a poslední obvod, kde se volí 2 poslanci, představují arabské země a zbytek světa (carnegieendowment.org, 2019).

Výpočet mandátů pro jednotlivé obvody se řídí počtem jeho obyvatel, kdy na každých 60.000 připadá jeden poslanec, avšak největší možný počet na obvod je 10. V případě, kdy by vycházelo dle numerického výpočtu více jak 10 křesel na obvod, pak ty, které jsou v převisu, jsou rozděleny mezi obvody s menší hustotou zalidnění,

---

²⁵ Tyto údaje jsou platné do ústavních změn z roku 2022, které provedl současný prezident Kais Saied a které budou popsány dále.

přičemž představuje-li přesah alespoň 30.000 osob, pak má tento obvod o 1 zástupce více. Volební kandidátky jsou uzavřené, a tedy není možné vybírat jimi napříč, hlas je vždy odevzdáván listině jako celku. O post poslance se může ucházet každý, kdo je starší 23 let a má tuniské občanství soustavně minimálně 10 po sobě jdoucích let (carnegieendowment.org, 2019). Již od počátku ben Aliho vlády platí, že počty mužů a žen musí být vyrovnané (dw.com, 2011). Vedle standardních partajních kandidátek se mohou o poslanecký mandát ucházet též jednotliví nezávislí kandidáti.²⁶ Tato praxe je rozšířená především v odlehlých a málo rozvinutých regionech země, kdy se jedná o vnitrozemské a jižní oblasti, které jsou zároveň řídké osídlené.

3.1.2 Kategorie demokratického charakteru porevolučních voleb

Díky pádu autoritářského ben Aliho režimu a celkové snaze zemi skutečně demokratizovat došlo k zásadní proměně hodnocení kategorií demokratického charakteru voleb, který ilustruje míru jejich demokratičnosti.

Participace

Dlouhá tradice všeobecného volebního práva, garantovaného již od prvního roku samostatnosti Tuniska, tedy od roku 1956, je prvním předpokladem vysoké míry účasti u všech typů voleb. Stejně tak malé obvody, kdy příslušné volební místnosti jsou voličům snadno dopravně dostupné (zpravidla se nachází v docházkové vzdálenosti od jejich bydliště). Jak bylo zmíněno výše, účastnit se mohou i Tunisané žijící mimo svou vlast, pro něž jsou za tímto účelem k dispozici zastupitelské úřady.²⁷ Volební účast je v porevolučních letech velmi rozmanitá a její vývoj lze přičítat míře důležitosti a předpokladu pro reálnou změnu, kterou od daných voleb veřejnost očekává, tedy jak jsou přesvědčeni o legitimitě. V očekávání pozitivního výsledku, ve kterém byly spatřovány šance pro růst životní úrovně, která je dlouhodobě ústředním tématem nespokojenosti tuniské populace, se do volebních místností dostavilo vyšší procento oprávněných voličů. Naopak cítilo-li se obyvatelstvo demotivované a vědělo či tušilo, že svou participací nemají šance významně působit na dění, účast výrazně klesala.

---

²⁶ Minimální práh pro vstup do parlamentu není určen, vychází se z výsledků v jednotlivých obvodech.

²⁷ V tomto aspektu je Tunisko v rámci Afriky velmi specifické, neboť mnohé země kontinentu v rámci tzv. „volebního inženýrství“ úmyslně ustavují volební místnosti v pro voliče špatně dostupných oblastech, kde bývá i neprostupný terén, čímž usilují o znemožnění hlasování nepohodlným osobám.

V porevolučním Tunisku absentují na volebních seznamech autoritářské elity,²⁸ což je jedním ze signifikantních znaků demokratičnosti, nikdo tedy nemá možnost využívat mocenské komparativní výhody a tím ovlivňovat voliče, bránit vzniku občanské společnosti a mechanismů dohlížejících na výkon politiků. Dřívější opozice je u voleb plně zastoupena a její řady se naopak ještě široce rozrostly o nové aktéry. Orgány místní samosprávy jsou připraveny poskytnout občanům informaci, zda jsou zaregistrováni ve voličských seznamech. Díky této transparentnosti se úroveň spravedlivého hlasování adekvátně zvyšuje, neboť nehrozí, že nepohodlné hlasy nebudou mít možnost se zúčastnit.

Úroveň politické soutěže

V rámci afrického kontinentu dosahuje průměrný zisk vítěze voleb 60 %, a tedy získává většinu hlasů a vládne následně samostatně.²⁹ Ostatní hlasy jsou pak upozaděné či úmyslně umlčované. V porevolučním Tunisku však nikdy vítěz nedosáhl ani 40 % a vlivem značně rozdrobeného politického spektra zastoupeného v parlamentu bylo nutné většinu vládních koalic sestavovat na jakémsi konsociačním základu, aby bylo dosaženo konsenzu v programu. Druhé místo zaujímá zpravidla strana se silným koaličním potenciálem, neboť její výsledky jí dávají významné zastoupení v parlamentu. Novou silou, na níž Tunisané nebyli v politické podobě zvyklí, jsou islamističtí extremisté. Vzhledem k jejich stabilně nízké podpoře a nechuti jak obyvatelstva, tak ostatních politických frakcí s těmito reprezentanty spolupracovat, zůstávají na okraji spektra zcela osamocení a bez šancí prosazovat šariatický program založený na fundamentálním výkladu islámu, který nedává prostor pro demokratickou diskuzi.

V hromadně sdělovacích prostředcích mají všichni účastníci rovné příležitosti se prezentovat a je jim vymezen rovnoměrně široký prostor se veřejnosti představit a přesvědčit ji k získání hlasů.³⁰ Volební kampaně jednotlivé subjekty vedou v konfliktním duchu, kdy voličům vysvětlují, proč nemají svůj hlas dát jejich

---

²⁸ Nespatřuje-li někdo tyto v obhájcích ben Aliho režimu, jež současně reprezentuje především strana PDL (Parti destourien libre), faktický následovník předrevoluční RCD. Toto uskupení má však pro vstup do parlamentu naprosto stejné podmínky jako všechna ostatní, a proto kritérium autoritářských elit nespĺňuje.

²⁹ Dle některých autorů je zisk 70% a více indikátorem nedemokratického režimu, přičemž podobně je analyzován takovýto výsledek v prvním kole prezidentských voleb.

³⁰ Majitelem v zemi oblíbeného televizního kanálu Nessma je mediální magnát Nabil Karaoui, který se v roce 2019 účastnil jak prezidentských tak parlamentních voleb, v nichž kandidoval se svým populistickým hnutím Qalb Tounes. Díky jeho možnostem více se propagovat v rámci vlastní televize zněly kritické hlasy k porušování demokratického charakteru kandidujících subjektů.

soupeřům, aniž by se více soustředily na pozitivní prezentaci svého programu, vše však probíhá čistě na půdě mediální. Neodehrávají se útoky na jednotlivé reprezentanty ani nedochází k výhrůžkám a zastrašování konkurence. Samostatný průběh voleb vykazuje, až na řídké výjimky, klidný charakter.³¹

Alternace moci probíhá pravidelně a na základě výsledků spravedlivých voleb. Jelikož je režim v zemi stále ještě neustálený a ovlivňuje jej množství faktorů, kdy nejsilnější jsou ty, které mají ekonomické konotace, probíhá střídání vládních reprezentací častěji, než je obvyklé v politicky stabilních státech – ať již se jedná o režimy demokratické či nedemokratické.³²

Legitimita

Po pádu ben Aliho režimu nedochází k přerušování volebního cyklu, k odkladu termínu bylo přikročeno z ekonomických důvodů v prvním porevolučním roce. Z důvodu nestability vlád však dochází k volbám předčasným, z nichž vzejde nová reprezentace. Na rozdíl od velkého množství afrických států, nedošlo v Tunisku nikdy v jeho historii k vojenskému převratu, armáda zde nedisponuje žádnou mocí na politické scéně.

Přijetí výsledků voleb poraženými, ale i jejich akceptace veřejností, přispívají k demokratickému charakteru politického vývoje.³³ Na spravedlivý a svobodný průběh voleb v Tunisku též pravidelně dohlíží mezinárodní pozorovací týmy, jež jsou přítomny na pozvání stávající politické reprezentace. Hodnocení země jako svobodné vykazovaly i nejuznávanější servery Polity IV či Freedom House.

---

³¹ Konfliktní průběh voleb i následný vývoj bývá sledován v nerozvinutých jižních oblastech země, kde je situováno větší množství negramotné a chudé vrstvy obyvatelstva, jež se upíná k tradičním hodnotám a odmítá přijímat jakékoliv modernizační prvky.

³² Dosud nejstabilnější vládou byla koalice vzniklá z druhých svobodných voleb v roce 2014, již vedla vítězná sekularistická strana Nidaa Tounes. Důvodem stability byl evidentně i fakt, že prezidentem se v následných volbách hlavy státu stal předseda vítězné strany Beji Caid Essebsi.

³³ Výjimku opět tvoří jen některé jižní saharské regiony, jak dokládaly například nepokoje v roce 2014, kdy byl hlavou státu zvolen sekularistický kandidát, jehož tradičně smýšlející voliči odmítali akceptovat. Podobné reakce se dostavily z tradičních islamistických bašt Sfaxu (druhé největší město Tuniska s rozvinutým průmyslem) a Kairouanu (čtvrté nejposvátnější místo islámu, založen byl arabskými dobyvateli v 7. století a stal se hlavním opěrným bodem proti byzantské nadvládě – Bahbouh, 2010, str. 8).

3.1.3 Výsledky parlamentních voleb 2011

Hlavním požadavkem Tunisánů, kvůli kterému vyšli v rámci jasmínové revoluce do ulic, bylo zlepšení životní úrovně a důstojný život v demokratickém státním zřízení s respektováním názorové plurality. V širším pojetí se pak jednalo o spravedlivý justiční systém, dodržování lidských práv a práv žen, ale také svobodná a nestranná mediální scéna.

Od počátku kampaně byla favoritem voleb umírněná islamistická strana Ennahda, která slibovala důstojné životní podmínky pro všechny Tunisany. Hlavní představitelé Rached Ghannouchi a Abd al-Fattah Mourou využili své minulosti, kdy byli pro politickou činnost založenou na náboženství perzekuováni, dokonce i vězněni. V kampani zdůrazňovali muslimskou identitu tuniského národa, která podle nich byla předchozími vládami pošlapávána. Předchozí nulová zkušenost s mocenským politickým působením a nsvázanost se svrženým režimem však byly tím, co straně přinášelo největší počet hlasů, z nichž většina byla čistě protestních proti minulosti. Voličů s ideologickou motivací k volbě bylo minimum, jedinou hnací hodnotou pro ně byla vidina změny, přičemž věřili, že zbožní lidé nemohou činit špatné kroky. Kontroverzním krokem bylo během kontaktní kampaně zapisování čísel svých volebních seznamů na paže potencionálních sympatizantů (Beránek, 2013, str. 114).

Opačná strana spektra, tedy sekulární tábor, měla vůči umírněným islamistům značnou komparativní nevýhodu, neboť za ní Tunisané spatřovali dědictví ben Aliho, který prosazoval již Bourghibou zavedenou praxi, kdy náboženství a politika musely zůstat striktně odděleny. Subjekty a osoby, které vazby na minulost neměly, stavěly kampaň právě na své neposkvřené image. Někteří, jako například lidskoprávní aktivista Moncef Marzouki, se inspiroval zástupci Ennahdy a shodně uváděl, že i on přináší změnu už jen pro to, že byl za svou kritiku svrženého režimu vězněn a umlčován.³⁴ Všemi očekávaná kandidátka dočasného premiéra Essebsiho, jež by nabízela jako hlavní program kontinuální navázání na oblíbeného prezidenta osvoboditele Bourghibu, však nevznikla. Sám Essebsi své rozhodnutí zdůvodňoval možným neúspěchem takového subjektu, neboť by jej veřejnost mohla chápat jako

---

³⁴ Ač se Marzouki prezentoval jako sekulárně orientovaný levicový politik, jeho postoje, ale i program jeho strany CPR, byly vždy silně proislamistické.

pokus o ustavení statutu quo před revolucí.³⁵ Jak se později ukázalo, počkat s novým politickým subjektem na vhodný čas bylo správné rozhodnutí.

Západ sledoval první svobodné tuniské volby, jejichž neohroženým favoritem byli islamisté, s obavami z radikalizace země a scénáře podobného roku 1979 v Íránu (Müller, 2010, str. 162-201). Takovýto výsledek by však tehdy naopak uvítaly bohaté monarchie Perského zálivu, které by tak za pomoci islamistické ideologie začaly rozšiřovat svůj vliv na sever afrického kontinentu.

Tabulka č. 1: Výsledky parlamentních voleb 2011

Strana/hnutí	Zisk %	Počet mandátů
Ennahda	37,04	89
CPR	8,71	29
Aridha	6,74	26
Ettakatol	7,03	20
PDP	3,94	16
El Moubadra	3,19	5
Parti communiste	1,57	3
Nezávislí kandidáti	-	8
Ostatní	-	1-5
Volební účast	51,97 %	

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě Bureše, 2017, str. 143

Vzhledem k tomu, že výsledky voleb splnily předchozí očekávání, bylo pro úspěšné subjekty snadné vést jednání, neboť si na ně již mohly připravit potřebnou strategii. Ennahda evidentně očekávala, že získá v parlamentu většinu, jak lze vyvozovat z vyjádření jejích ústředních členů, kteří prohlašovali, že i v případě majoritního zisku mandátů sestaví koaliční vládu, neboť zastávají čistě demokratické principy. Paradoxem bylo, že prvotní jednání o sestavení vládní koalice vedla Ennahda se sekularistickým Ettakatem, s nímž by drželi nejkřehčí možnou parlamentní většinu 109:108 hlasům. Ideologicky i osobnostně blíže měli představitelé vítězné strany k CPR, která se nakonec stala třetím vládním subjektem, čímž vznikla pohodlná a prakticky neohrožená většina 138 hlasů (Bennoun, 2016, str. 276).

³⁵ Essebsi působil ve vrcholné politice i za ben Aliho, konkrétně například na pozici předsedy poslanecké sněmovny.

Na prvním zasedání nového parlamentu dne 22. listopadu 2011 byl zvolen jeho předseda. Stal se jím šéf Ettakatolu Mustafa ben Jaafar, když ve volbě uspěl proti kandidátce PDP Maye Jribi. Přechodným prezidentem zvolil parlament dne 12. prosince 2011 zástupce CPR, jejího předsedu Moncefa Marzoukiho. Ten následně jmenoval Hamadiho Jebaliho z Ennahdy designovaným premiérem pověřeným sestavením nové vlády. Jednalo se o akt čistě úřední, neboť o jejím složení bylo již dávno rozhodnuto během jednání koaličních partnerů. Rozložení silových ministerstev bylo velice nerovnoměrné, neboť tři z těchto rezortů získala Ennahda. Konkrétně šlo o ministerstva vnitra, spravedlnosti a zahraničních věcí. Ettakattol obsadil ministerstvo financí. Kabinet se též usnesl, že nově bude ustaveno i ministerstvo pro lidská práva, kam jako ministr zamířil tehdejší mluvčí Ennahdy Samer Dilou. Jeho zpátečnická nenávistná rétorika šla zcela proti zaměření gesce, jíž předsedal. Objevovaly se v ní například výroky dehonestující sexuální menšiny jako osoby psychicky choré a zvrácené, dále pak obhajoba polygamie. V duchu následného vývoje bylo možné tyto náznaky vidět jako prvotní indicie skutečného, nikoliv deklarovaného, směřování údajně umírněných islamistů. K Dilouově způsobu vyjadřování se postupně přidávali další jeho spolustraníci, kteří tak začali rozdmýchávat nenávist vůči všem, kteří s jejich postoji nesouhlasili. Důsledkem takových vystoupení byl počátek polarizace tuniské společnosti (Bennoun, 2016, str. 276).

První porevoluční tuniský kabinet vzešlý ze svobodných demokratických voleb získal důvěru parlamentu dne 24. prosince 2011. V rámci programového prohlášení byl jako hlavní cíl vytyčen růst a stabilizace ekonomiky, v jehož rámci mělo docházet k vytváření dostatečného počtu pracovních míst, a tedy poklesu nezaměstnanosti, dlouhodobě nejpálčivějšího problému země. Jednalo se zároveň o jeden z mála nekonfliktních bodů nesourodé koalice. Ač bylo oběma menším koaličním partnerům přiřknuto právo veta v záležitosti jmenování vysokých státních úředníků, ve skutečnosti své kandidáty nakonec vždy obhájila Ennahda.

3.2 Vzestup islamistických aktérů a polarizace společnosti

Vítěz voleb a zároveň nejsilnější koaliční strana Ennahda, která sama sebe propagovala jako zastánce praktikování umírněné formy islámu, nabyta volebním úspěchem značného sebevědomí a záhy poté, co se dostala k moci, začalo její vedení i řadoví členové vysílat jasné signály o tom, jakým směrem si představují zemi vést.

V koalici nedávala prostor pro kompromis, avšak zároveň se ukazovalo, že jako politická síla není naprosto připravena se svěřeného úkolu ujmout.³⁶ Tunisany děsily výroky o potřebě „celkové očisty národa a návratu ke kořenům,” jak proklamoval sám Ghannouchi. Těmito výroky záměrně rozdmýchával nenávist vůči západním návštěvníkům země, které označoval, a v tom nezůstával osamocen, za „zkažené.” Návratem k původním muslimským myšlenkám a morálce podmiňoval možnost zlepšení ekonomické situace, tedy hlavního požadavku revoluce. To, že islamistické hlasy dostaly prostor pro prosazování svých cílů, označoval za známku demokratizace země. Jeho postup se však od praktik ben Aliho, který islamisty tvrdě potíral, lišil v podstatě jen v tom, že Ghannouchi uznával jako jedinou správnou stranu sporu islamistickou, přičemž nedával prostor k pluralitním jednáním. Svě zástupce Ennahda infiltrovala do všech odvětví, jejichž prostřednictvím mohla ovlivňovat veřejný život. Jednalo se například o školství, hromadně sdělovací prostředky, státní firmy a celá státní správa. Nejvíce kritizovaným krokem byla rozsáhlá personální obměna soudců, jichž bylo vyměněno 80 a de facto se tak jednalo o privatizaci soudního systému, v níž lze vidět znak nástupu kompetitivního autoritářství (Levitsky, Lucan, 2002, 51 - 65).

Ekonomická stagnace za vlády koalice vedené Ennahdou se postupně měnila v další propad hospodářských výsledků. Důvodem byla nekompetence politické reprezentace, ale taktéž její postupná snaha o islamizaci veřejného života. Z bourghibových dob byl zrušen zákon o zákazu zahalování tváří žen nikáby či burkami, stejně tak si nově muži mohli nechat růst muslimský plnovous. Slovní i fyzické napadání žen kvůli jejich západnímu stylu odívání se stalo pravidelným. Ulicemi měst pochodovali muslimští radikálové, kteří se snažili do svých řad přivést další členy. Obzvláště tyto pochody budily ve svobodomyšlných sekularizovaných Tunisanech skutečnou hrůzu a strach z možného budoucího směřování země. Od radikálů se nedistancovala ani údajně umírněná Ennahda. „*Salafisty sám Ghannouchi a řada dalších označovali jako děti či zbloudilé bratry Ennahdy, které je potřeba usměrnit a odvést od radikalismu směrem k postupnému a institucionálně ukotvenému přístupu k prosazení politického islámu, podobně jako se to stalo nahdistům samotným.*” (Bureš, 2017, str. 146)

---

³⁶ Ennahda je součástí mezinárodního Muslimského bratrstva, jež vzniklo v roce 1928 v Egyptě. Jak se ukázalo i v domovině tohoto uskupení, kde se Muslimské bratrstvo dostalo k moci po pádu prezidenta Husního Mubaraka, jeho politické snahy dopadají demonstrací neschopnosti vést stát. Krátkodobá islamistická epocha v Egyptě, proti níž byly pořádány protesty podobné rozsahem i požadavky těm z roku 2011, byla ukončena vojenským pučem 3. 7. 2013 (Gombár, Bareš a Veselý, 2021).

Rostoucí nespokojenosti s výkonem a postoji vlády si všímal i přechodný porevoluční premiér Beji Cais Essebsi, který cítil, že přichází ideální čas pro nabídnutí nové politické alternativy zklamaným voličům. Věděl, že příští parlamentní volby má šanci vyhrát subjekt, který získá protestní hlasy proti stávající politické reprezentaci tak, jako je po jasmínové revoluci posbíraly subjekty, jež povstaly proti starým pořádkům. V červnu 2012 tedy založil novou politickou stranu Nidaa Tounes, čistě sekularistický subjekt, jež navíc prezentoval jako následníka Bourghibových časů. Naplnil tak svá slova z předešlého roku, kdy věděl, že správný čas, kdy nabídnout voličům takovouto alternativu, teprve přijde.

3.2.1 Zlomový rok 2013

Ústředním extremistickým islamistickým uskupením, které v porevolučním Tunisku operovalo, bylo hnutí Ansar al-Sharia (Strážci šariy). Jak bylo již zmíněno výše, jeho zástupci se hlásili k teroristické síti Al-Kaida a ideologie se do Tuniska šířila z občanskou válku rozvrácené Libye, odkud proudili nejen radikalizovaní vycvičení bojovníci připravení zemřít „mučednickou smrtí ve jménu proroka.“ Uvolněné poměry v zemi, kde islamisté dříve neměli žádný prostor pro realizaci, způsobily rozsáhlé šíření extremistických buněk napříč celým územím. Taková koncentrace byla dosud nevídaná. Ansar al-Sharia dokonce vytvořilo politické křídlo, jehož prostřednictvím se plánovala prosadit i mocensky (Beránek, 2013, str. 162-163).

Dnem, kdy se pozornost světových médií znovu upřela k Tunisku, byl 6. únor 2013, kdy došlo k politicky motivované vraždě lídra sekulární levicové opozice, poslance Chokriho Belaida. Silný antiislamista kritizující od počátku liknavé počínání vlády vůči radikálům a její smířlivou rétoriku, stejně jako postupující islamizaci veřejného života, byl v ohrožení života již od roku 2012, kdy začal dostávat výhrůžné e-maily. Události, které následovaly po této politické vraždě, nápadně připomínaly revoluční rok 2011. Tunisané dávali najevo, že radikální islám nemá v zemi místo. Během protestů docházelo i k výtržnostem, přičemž rozezlení demonstranti vypálili všechny kanceláře Ennahdy. Odpůrci vlády požadovali rezignaci kabinetu a návrat sekulárního směřování země (france24.com, 2013).

Po částečném uklidnění situace a nastartování nové turistické sezóny přišlo další vystřízlivění v podobě politické vraždy téměř shodné s únorovou. Dne 25. července 2013 byl opět střelcem na motorce zavražděn Mohamed Brahmi, následovník Chokriho Belaida. „*V reakci na tuto událost došlo ke spojení opozice do Národní*

fronty spásy a většina opozičních poslanců odešla z parlamentu.” (Bureš, 2017, str. 146-147) Do následného dění začal promlouvat odborový svaz UGTT, pod jehož záštitou probíhaly demonstrace proti islamistům. K demonstrantům se přidaly i sekularistické strany, jejichž členům bylo systematicky vyhrožováno fyzickou likvidací, budou-li ve své práci pokračovat. Intenzita protestů se stupňovala, doprovázena byla i stávkami, obvyklým nástrojem nátlaku používaným UGTT, který dění v zemi popisoval jako pokračování jasmínové revoluce, kdy vytyčeným cílem bylo svržení islamistické vlády. Mezi oběma tábory docházelo i k závažným potyčkám, tuniská společnost byla polarizovaná jako doposud ještě nikdy. Zahraniční pozorovatelé již téměř nepochybovali o počínající občanské válce. Vládní kabinet reagoval stále stejně liknavě a jediný krok, který byl pro zklidnění situace učiněn, byl zákaz existence Ansar al-Sharia v zemi a prohlášení organizace za teroristickou. Výčitky na adresu Ennahdy, že právě její zástupci umožnili vzestup radikalismu a teroristických buněk v zemi, s nimiž byli někteří Nahdisté evidentně přímo svázáni, zůstaly taktéž bez odezvy.³⁷

Z obav o dění v zemi dostala vláda ultimáta i od hlavního ekonomického partnera, tedy od EU, která žádala okamžité uklidnění situace. Kombinace externího a interního tlaku dávala tušit, že je již jen otázkou času, kdy bude muset dojít k alternaci moci. Z toho důvodu se Ennahda pokusila uspíšit co nejvíce finalizaci nové ústavy, do níž měly původně být vepsány implicitní šariatické prvky, v nichž bylo obsaženo i oslabení postavení žen ve společnosti. Vzhledem k probíhajícím událostem, které vyžadovaly opatrné kompromisy, aby situace dále neeskalovala, bylo od většiny islamistických pasáží upuštěno. Parlament novou podobu ústavy schválil již počátkem roku 2014, tedy v době, kdy již bylo rozhodnuto o podobě přechodného kabinetu složeného z vybraných technokratů. Vládní koalice vzešlá z prvních porevolučních voleb rezignovala dne 29. ledna 2014 (constitutionnet.org, 2014). Jediný, kdo se udržel u funkce, již díky volbám získal, byl prezident Moncef Marzouki. Jeho postoje a aktivita byly téměř ve shodě s Nahdisty, pro což byl často kritizován a sympatie voličů, které si vydobyl za pomoci lidskoprávního aktivismu, se rychle vytrácely.

---

³⁷ Provázanost či spolupráce s Ansar al-Sharia nebyly Ennahdě nikdy přímo dokázány. O jejich existenci však byli Tunisané naprosto přesvědčeni a ze svého přesvědčení vycházeli během pořádaných protestů a akcentovaných požadavků.

Zabránit propuknutí občanské války se podařilo díky spolupráci čtyř významných tuniských institucí, které našly kompromisní cestu vývoje tuniské společnosti, s níž byly v rámci mezí spokojeni příslušníci obou táborů, sekularistického i islamistického. Vzniklá platforma byla nazvána „Kvartet pro národní dialog.“ Jeho členy byly odborový svaz, UTICA (Tuniský svaz zaměstnavatelů v průmyslu, obchodu a řemeslech), LTDH (Tuniská liga na ochranu lidských práv) a Tuniský spolek právníků. Zástupci všech čtyř organizací byli hlavními vyjednaváči a díky jejich úspěšnému úsilí se podařilo situaci do konce roku 2013 uklidnit. Stabilizaci výrazně napomohlo odstoupení vládního kabinetu a jeho nahrazení nestrannými technokratickými odborníky. Nalezení kompromisní cesty mezi náboženstvím a sekularismem se tak stalo výrazně snazší. Díky pozitivním výsledkům celého procesu získal Kvartet pro národní dialog v roce 2015 dokonce Nobelovu cenu míru (nobelprize.org, 2015).

3.3 Zhodnocení prvního demokratizačního období

Na základě použitého teoretického modelu demokratizace autorů Karl a Schmittera, rozšířeného a přepracovaného tak, aby vyhovoval soudobému stavu zkoumání problematiky, jsou aktéry, kteří zahájili proces demokratizace, **nové elity**. Dle původního schématu by se jednalo o **masy**, což je v daném případě z hlediska identifikace lépe vypovídající termín, neboť účastníky silového násilného převzetí moci nebyli původně účastni přímo opoziční politické síly. Do určité míry lze identifikovat jako mluvčího mas, tedy nové elity, zástupce odborové organizace UGTT, kteří v průběhu jasmínové revoluce vystupovali po boku demonstrantů a jejichž prostřednictvím byly přes sociální sítě protesty organizovány. Na tomto místě je pak jednoznačně vhodné využít v novém modelu uvedené oscilační pásmo.³⁸ Do určitého momentu byli totiž hybateli revoluce právě jen civilní masy působící na autokratický režim nepřímou silou a nátlakem. Avšak posléze se k nim přidaly též bezpečnostní složky, když začaly přecházet na stranu civilistů tím, že odmítaly protesty potlačovat. Zcela zásadním krokem pak bylo vypovězení poslušnosti generála ben Ammara přímo samotnému prezidentovi a příklon k masám demonstrantů. Ben Ali následně odstoupil, rozpustil vládu, uprchl ze země, a tím došlo k pádu celého

---

³⁸ V modelu je vyhrazeno pro oscilaci využívaných nástrojů, autor jej však, vzhledem ke specifčnosti tuniského případu, využívá též pro aktéry, jež v některých fázích nelze jednoznačně rozdělit dle užitě teorie.

režimu. Jelikož každý demokratizační proces je velmi specifický, nelze na všechny plošně aplikovat pouze jeden určitý teoretický model. A proto v této fázi autor shledává jako vhodné již aktéry pojmenovat jako **staré + nové elity**.

Liberalizace systému započala již během posledních dnů vlády posléze svrženého ben Aliho. Její počátek leží ve smířlivých prezidentových televizních projevech, zejména v posledním ze 13. ledna 2011, v němž oznámil odhodlání již neusilovat o další funkční období, jakmile dokončí stávající mandát, uspořádat předčasné volby do parlamentu, slíbil respektování lidských práv a celkové uvolnění represivního charakteru státu. Vzhledem k jeho rezignaci již následujícího dne k těmto krokům nestihl přikročit. Dalším dílčím krokem liberalizace pak bylo výše zmíněné postupné přecházení bezpečnostních složek na stranu protestantů. V této části procesu byla strategií stále čistě **síla** s cílem násilného převzetí moci.

Fázová demokratizace již měla aktéry **staré + nové elity**, které vzájemně jednaly o reformě systému. Staré elity reprezentoval premiér Mohamed Ghanouchi, předseda parlamentu Fouad Mebaza a někteří původní členové vládního kabinetu. Tyto osoby představovaly reformní křídlo starých elit, které, ve svém vlastním zájmu, jednalo s elitami novými. Ty zastupoval nejprve především UGTT. V důsledku přetrvávajícího tlaku ze strany společnosti došlo k alternaci vlády, již nově předsedal Beji Caid Essebsi, ostatní členové byli již technokrati. Ač Essebsi působil politicky i za ben Aliho, v rámci oscilace aktérů vyhodnocuje autor změnu na působení již pouze nových elit, a to především ve vztahu ke krokům učiněným novou vládní reprezentací. Základním byla legalizace islamistické strany Ennahda, a to již v březnu 2011, která představovala nejsilnější opoziční hlas. Konec umlčování dříve vyloučených skupin, návrat opozičních vůdců a příprava spravedlivých, svobodných a demokratických voleb byly dalšími kroky tranzice režimu. V průběhu procesu využívaly různé skupiny (islamisté, odboráři, lidskoprávní aktivisté) silových prostředků k prosazení svých zájmů, a proto zde oscilovaly obě strategické složky.

Founding election konané v říjnu 2011 pro svůj zcela spravedlivý, svobodný a demokratický charakter úspěšně ukončily fázovou demokratizaci nastolením nového režimu. Z nich vzešli aktéři, zcela nové elity, původní opozice, kteří se následně stali hlavními představiteli konsolidace tuniské demokracie.

Konsolidace nově ustaveného demokratického režimu v Tunisku byla zcela v rukou nových elit, jimž dominovali islamisté. Díky alternaci moci, legalizaci

opozičních stran, které postupně získaly dokonce ústřední podíl na moci, rozšiřováním práv žen, ale zejména proběhnutím demokratickým volbám bylo Tunisko v roce 2011 státem s nejrozsáhlejším posunem demokratického charakteru systému na světě. Hodnocení demokracie v Tunisku v letech 2011 – 2013 vykazovalo shodné ukazatele se zanedbatelným růstem (Statista, 2023), což poukazuje na stagnaci demokratizačního procesu. Zjednodušeně řečeno – práce, jež byla odvedena v průběhu fázové demokratizace, tedy stagnovala. Nové politické elity, reprezentované zejména nejsilnější vládní stranou Ennahda, se v průběhu mandátu věnovali konsolidaci své moci, prorůstání vlivu do všech sfér veřejného života a islamizaci země, opomíjení v rozhodnutích byli též dva menší koaliční partneři. Problém vysoké nezaměstnanosti, inflace a stále široce rozšířené korupce dále podrývaly důvěru veřejnosti ve vládu. Vraždy tehdejších opozičních lídrů islámskými fundamentalisty byly spouštěči dalšího povstání mas, jež silou protestů a stávek ukončily vládu islamistů a jejich snah o nastolení teokratického režimu.³⁹

3.3.1 Komparace ukazatelů

Výsledky jednotlivých důležitých ukazatelů porevolučního vývoje znázorňují údaje v přehledech níže. Sledovány jsou: demokratický index, míra nezaměstnanosti, míra inflace a míra korupce v Tunisku v období 2008 – 2013.

Tabulka č. 2: Demokratický index 2008 - 2013

Rok	2008 - 2009	2010	2011	2012	2013
Index	2,96	2,79	5,53	5,67	5,76

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.statista.com

Demokratický index let – 2008 – 2010 vypovídá o existenci autoritářského režimu (rozpětí hodnocení 4 a méně). Propad v roce 2010 oproti předchozím dvěma způsobily rozsáhlé represivní zásahy proti povstání arabského jara. Velkou změnu znamená revoluční rok 2011, který zemi posunul do kategorie hybridních režimů (rozpětí hodnocení více než 4 až 6). Jak ukazují údaje v tabulce č. 1, za dobu vlády koalice vedené islamisty se Tunisko v hodnocení demokracie téměř neposunulo a po celou dobu patřilo mezi hybridní režimy.

³⁹ Autor se domnívá, že zejména snaha o nastolení islamistického teokratického režimu, s níž souvisel liknavý postup proti náboženským fundamentalistům, byla ústředním důvodem stagnace konsolidace demokratického režimu v Tunisku v letech 2011 – 2013, resp. 2012 - 2013.

Tabulka č. 3: Míra nezaměstnanosti 2008 – 2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Procenta	12,44	13,29	13,05	18,33	17,63	15,93

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.statista.com

Údaje v tabulce ukazují na nárůst míry nezaměstnanosti v roce 2009, který byl pro Tunisko těžkým z důvodu světové ekonomické krize, s jejímiž následky se země těžce potýkala. Revoluční rok 2011 vykazuje nejvyšší údaj za celé sledované období z důvodu destabilizace země pádem režimu a zhoršení bezpečnostní situace, která měla negativní vliv na cestovní ruch, zásadní pro tamní ekonomiku. Následující dva roky již vykazují pozvolný pokles.

Tabulka č. 4: Míra inflace 2008 – 2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Procenta	4,92	3,54	4,36	3,24	4,61	5,32

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.statista.com

Míra inflace ve sledovaných letech neukazuje na velkou rozkolísanost, a tak je pravděpodobné, že neměla signifikantní podíl na události demokratizačního procesu jako jeden z požadavků veřejnosti.

Tabulka č. 5: Index korupce 2008 – 2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Index/Bilance*	4,4	4,2	4,3	3,8	41	41
Umístění	62.	65.	66.	73.	75.	77.

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.transparency.org

*V roce 2012 změnila Transparency International index korupce na bilanci.

Výsledky komparace přítomnosti korupce v Tunisku v jednotlivých letech ukazují, že za ben Aliho vlády se tento jev udržoval stabilně na téměř stejné úrovni. K poklesu došlo až po jasmínové revoluci, kdy sice klesá index/bilance, ale v celkovém světovém umístění se země propadá stále níže.

Z vyhodnocení sledovaných ukazatelů během jednotlivých let a jejich vlivem na události demokratizačního procesu je zřejmé, že nejsignifikantnější roli má nezaměstnanost, tedy jev, jenž byl akcentován jako jeden z hlavních dvou požadavků jasmínové revoluce – hned vedle demokratizace politického systému. Ta se, jak dokazují empirická data, rozvíjela velice expanzivně v roce 2011, avšak stagnovala v letech 2012 a 2013 za vlády islamistů, kteří se soustředili na odlišné cíle. Korupce

představuje jeden z palčivých problémů Tuniska a její eliminace je často akcentovaným požadavkem, což se podařilo zlepšit v roce 2011, v následujících dvou letech však boj s korupcí stagnoval.

Jako úspěšnou lze označit liberalizační a fázovou část demokratizace ukončenou spravedlivými, svobodnými a demokratickými founding election, z jejichž výsledků vznikl nový režim. Tento patřil do kategorie **hybridních režimů**. Následná konsolidace demokracie, jak ukazují empirická data, nebyla úspěšná a stagnovala.

4 Opětovná sekularizace země

Proti výše popsané praxi představoval rok 2014 markantní obrat. Z Tunisů vymizely obavy o bezpečnost a začínali se navracet ke svému původnímu způsobu života, který byl již od dob Habiba Bourghiby více podobný evropskému nežli muslimskému. Na první pohled doznaly změn nejen nálady a styl oblékání lidí, ale i celkový vzhled země. Stabilizace politické situace umožnila zefektivnit státní správu, z níž vymizel mocenský a nevýkonný monopol Ennahdy, která na vlivné posty dosazovala pouze sobě loajální osoby bez ohledu na jejich erudici pro výkon dané funkce. Z ulic zmizely dříve všudypřítomné odpadky a byly zrekonstruovány budovy poškozené během protestů v uplynulých letech. Zvýšená pozornost byla věnována údržbě komunikací.⁴⁰

Rok 2014 představoval pro Tunisko také opětovné utužení bilaterálních vztahů s USA, které pro zemi představují po EU druhého nejvýznamnějšího partnera. Ke znovunavázání úzké spolupráce napomohla minulost tehdejšího prezidenta Moncefa Marzoukiho, kterého si Američané vážili pro jeho aktivity na poli lidských práv.⁴¹ 3. dubna 2014 byl uspořádán historicky první americko-tuniský „Strategický dialog.“ Jednání se za americkou stranu účastnil William Burns z pozice náměstka ministra zahraničí, za tuniskou stranu byl přítomen přímo ministr zahraničí Monji Hamdi. Během dialogu byla pozornost věnována odvětvím, která se obě strany dohodly díky své spolupráci optimalizovat. Šlo o ekonomiku a investice, efektivní vedení státu, bezpečnost, posilování občanské společnosti, utužování demokratických základů, péče o životní prostředí a podpora mladých.⁴² Konkrétním výstupem tohoto setkání byla konference „Invest in Tunisia,” která se konala v září a během níž došlo k podpisu bilaterálních dohod o amerických přímých zahraničních investicích.

---

⁴⁰ Tunisko má velice hustou síť dopravních cest – silnic, dálnic i železnic. Jedná se pozitivní pozůstatek francouzského protektorátu, kdy Francouzi potřebovali zefektivnit dopravu vyvážených komodit. O další rozkvět dopravní infrastruktury se pak zapříčinil Habib Bourghiba při naplňování své vize diverzifikace tuniského hospodářství (Girgle, 2007, str. 93).

⁴¹ K ochlazení do té doby vřelých americko-tuniských vztahů došlo, jak bylo zmíněno dříve, v roce 2011 po pádu ben Aliho režimu, kdy Američané plánovali do země vyslat své peacekeepingové síly, avšak tuniskou stranou byli tehdy rázně odmítnuti. Od té doby se nedařilo vztahy zpět optimalizovat.

⁴² Snahu o ochranu životního prostředí často vyzdvihoval i Zine El-Abidine ben Ali. Tehdejší symbolem těchto snah byly personifikované sochy fenků v modrých oblecích a instalátorskou taškou přes rameno, které byly umísťovány na kruhové objezdy, aby měly dosah k co největšímu počtu osob. Ve skutečnosti se za ben Aliho ochrana životního prostředí míjela účinkem, neboť na ní uvolněné prostředky mizely ve zkorumpovaném státě v soukromých rukou, aniž by byly využity za původně zamýšleným účelem.

Americká delegace gratulovala tuniským partnerům k úspěšně probíhající demokratické tranzici, konkrétně pak zmínila podobu nové ústavy, která garantovala obecná práva (tn.usembassy.gov, 2017). Vzhledem k přítomnosti nejpočetnější židovské komunity v severní Africe, ale též menší křesťanské komunity, je podstatná ústavou zakotvená garance práv menšin nemuslimského vyznání, jejichž mírové soužití je dáno hodnotami arabsko-islámské kultury a odmítáním nátlaku ve víře (Bureš, 2017, str. 148).

Vztahy s EU, nejvýznamnějším tuniským zahraničním partnerem, nedoznaly žádných významných změn, a to ani v průběhu islamistické vlády. Tunisko je totiž strategickým partnerem evropského uskupení v rámci politiky jižního přátelství, kde představuje důležitého hráče pro ochranu vnějších hranic EU a bezpečnost námořních obchodních cest. Z toho důvodu jsou dobré vztahy udržovány i z pragmatických důvodů. Pro Tunisko se jedná o partnera, bez jehož finanční pomoci by mělo značné potíže udržet veřejné finance.

4.1 Parlamentní volby roku 2014

Novou ústavou, jež byla přijata v lednu 2014, došlo i k přejmenování parlamentu z Ústavodárného shromáždění na Národní shromáždění a nově vzniklý Nezávislý vysoký úřad pro volby nahradil již nevyhovující Volební komisi. Podmínky pro podání kandidatury zůstaly stejné, kdy minimální věk kandidáta byl stanoven na 23 let a nutností bylo tuniské státní občanství v souvislých minimálně 10 letech (france24.com, 2014).

Kategorie demokratického charakteru voleb zůstala nezměněna od prvního hlasování v roce 2011. Všechna splňovala aspekty dané pro demokratický stát. Jeden z mála rozdílů byla velice krátká doba volební kampaně, která trvala pouhé tři týdny, především však neměl konfliktní charakter, k čemuž výrazně přispěla změna zaměření Ennahdy. Její vedení si uvědomilo, že zůstane-li u původního čistě islamistického étosu, nebude mít strana šanci na úspěch. Zdiskreditovaní islamisté ztratili díky svým liknavým postupům vůči fundamentalistům a snaze o islamizaci země značnou část svých původních podporovatelů. Další negativní aspekt pak představovaly unilaterální nekonsenzuální postupy, jimiž byl pošlapáván demokratický postup. Všechny tyto aspekty vedly k obrodě strany, jež započala již na konci zlomového roku 2013, kdy ustoupila od zasazení ryze šariatických pasáží do nově utvářené ústavy. Tehdy nastal

i rozkol se salafisty, pro které se jejich původní partneři stali bezbožnými. K úplnému dokončení změny došlo deklarací o oddělení politiky od náboženství, čímž se Ennahda etablovala do podoby evropských lidových křesťanskodemokratických stran. Poučen byl z minulosti také tábor sekularistický, jehož lídrem se stala strana Nidaa Tounes. Jeho zástupci si byli vědomi, že další drobení spektra si již nemohou dovolit, a tak intenzivně pracovali na vytvoření co nejširší koaliční kandidátní listiny. Ústřední postavou sekularistů byl dle očekávání Beji Caid Essebsi, jenž se těšil stále rostoucí popularitě. Tu si získával především deklarací následování bourghibovských hodnot, jež v myslích Tunisánů stále silně rezonují.⁴³ Na společném seznamu se tak vedle sebe ocitli proudy „*sjednocující část opozice, část předrevolučních elit a také významné ekonomické hráče*” (Bureš, 2017, str. 147-148). Právě předrevoluční elity mohly znamenat třetí plochu, vůči níž by někteří voliči vznášeli námitky, avšak díky vhodně načasovanému vzniku celého projektu, tedy po naprostém vystřízlivění z iluze o zlepšení životní situace prostřednictvím islamistů, neznamenal ani tato skutečnost problém. Pro některé naopak návrat někdejších politických matadorů znamenal šanci na upozadění islamistických proudů, jak tomu bývalo za ben Aliho. V celkovém měřítku rostla poptávka po znovunastolení dřívějšího řádu. Jeho minulost na postech ministra obrany či ministra zahraničí tak deklarovanou kontinuitu ještě více podtrhovala. Heslo voleb roku 2011 v podobě vzdoru a touhy po změně tak v roce 2014 vystřídal návrat do minulosti.

Legitimitu hlasování pozvedala přítomnost pozorovatelské mise EU, již pozvala tehdejší vláda za účelem prohlubování partnerství. Daný úkol vykonávala delegace v souladu s Deklarací OSN o pravidlech mezinárodního pozorování voleb a Evropského kodexu provádění pozorování. Zastoupeny byly všechny státy EU (tehdy ještě 28, tedy včetně Velké Británie) doplněné Norskem, Švýcarskem a Kanadou. Vedoucí mise byla Annemie Neyts-Uyttebroeck z Belgie, jež vykonávala post europoslankyně a členky Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost EU (europa.eu, 2014). Volby se odehrály dne 26. října 2014.

---

⁴³ Vláda Habiba Bourghiby, zejména pak její pozdní období, je pokládána za autoritářskou, kde opozice neměla žádnou šanci na prosazení, čímž se z Tuniska stal klasický postkoloniální one-party state. Díky zásluhám na osvobození země od francouzského protektorátu, zavedeným reformám a pozvednutí životní úrovně je však postava prvního prezidenta vnímána bezezbytku kladně napříč tuniskou společností. Jeho obliba je přirovnávána k tureckému prvnímu prezidentovi Mustafu Kemalovi, zvanému Atatürk, v našich podmínkách pak k prvnímu československému prezidentovi T. G. Masarykovi.

Tabulka č. 6: Výsledky parlamentních voleb 2014

Strana/hnutí	Zisk %	Počet mandátů
Nidaa Tounes	37,56	85
Ennahda	27,79	69
UPL	4,02	16
Front populaire	3,66	15
Afek Tounes	3,66	8
CPR	2,14	4
El Moubadra	1,32	3
Tayar el Mahaba	1,2	2
Ostatní	-	1-3
Volební účast	67,7 %	

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.electionguide.org

Celkové hodnocení druhých tuniských demokratických voleb do parlamentu lze shrnout jako jasný úspěch sekularismu a odmítnutí islamistického experimentu, včetně jeho protagonistů zastoupených v neúspěšné vládní koalici (tunisie14.tn, 2014).

Při sledování dílčích výsledků voleb po jednotlivých guvernoratech se potvrdil trend, kdy odlehlé a nerozvinuté části země s řídkou populací a nízkou mírou gramotnosti hlasovaly konzervativně pro Ennahdu, tedy stranu s náboženským étosem. Stejně tak se dělo v dalších dvou tradičních okrscích islamistických proudů, ve druhém největším tuniském městě Sfax a v poutním městě Kairouanu, známém jako duchovní centrum země (Bahbouch, 2010, str. 7).⁴⁴ Naopak modernistická sekulární Nidaa Tounes si připsala vítězství v rozvinutých regionech s vysokou mírou gramotnosti a lepší životní úrovní, kam patří severní část Tuniska a jeho pobřeží, kde se navíc projevuje vliv přísunu zahraničního kapitálu prostřednictvím masového turismu.

Oproti volbám v roce 2011 však vítězná strana s vyjednáváním o budoucí vládní koalici vyčkávala. Předseda úspěšné Nidaa Tounes, Beji Caid Essebsi, oznámil, že jednání o podobě nového kabinetu je podmíněno výsledkem nadcházejících

---

⁴⁴ Město Sfax je určitou anomálií na poli volebních preferencí. Ač se jedná o velké rozvinuté pobřežní město s 300.000 obyvateli, většina voličů se zde přiklání na stranu islamistů. Tento fakt vysvětluje to, že Sfax je dlouhodobě obýván konzervativními duchovně zaměřenými klany.

prezidentských voleb, jež byly naplánovány na listopad.⁴⁵ Jasně se však vymezil vůči údajně naprosto nepřirozené spolupráci s Ennahdou, naopak deklaroval budoucí jednání s větším počtem ostatních parlamentních stran, ač tyto byly zastoupeny, co do počtu poslanců, výrazně slabě.

4.2 Prezidentské volby 2014

Prezidentské volby roku 2014 se v mnohém podobaly parlamentním, přičemž jejich první kolo bylo určeno na 23. listopad 2014. Pozorovatelská mise EU se účastnila ve stejném složení, jako tomu bylo v měsíci předchozím. Z pohledu zahraničí, ale i Tunisánů samotných, znamenal výsledek volby hlavy státu buď úplné potvrzení odmítnuté islamizace veřejného života, které zásadně předznamenalo nové složení poslanců v parlamentu, nebo jeho částečné zpochybnění v případě úspěchu kandidáta z islamistického křídla.

I v případě voleb prezidentských byl model inspirován francouzským poloprezidentským systémem.⁴⁶ Každý kandidát musí dosáhnout minimálního věku 35 let, mít tuniské občanství, ale i tuniský původ (na rozdíl od voleb do parlamentu, kde uchazeči o post poslance stačí být po dobu minimálně 10 let občanem tuniského státu), a být oficiálním vyznavačem muslimské víry. Poslední jmenované kritérium tak lze z pohledu marginálních, ale historicky dlouhodobě přítomných, náboženských menšin (židovské a křesťanské) vnímat ve vztahu k nim jako diskriminační a подрývající demokratický charakter. Mandát je možné získat již získkem více než 50 % odevzdaných hlasů v prvním kole, pokud tohoto čísla žádný z uchazečů o úřad nedosáhne, postupují do kola druhého první dva uchazeči, kteří dosáhli nejvyššího výsledku. Ve druhém kole jednoduše vítězí kandidát s vyšším volebním ziskem. Z hlediska kritérií demokratičnosti systému je podstatné, že hlavou státu se může stejný uchazeč stát pouze dvakrát po sobě. Poněvadž funkční období trvá po dobu 5 let, znamená to, že stejná osoba může tento úřad zastávat maximálně 10 kontinuálních let (carnegieendowment.org, 2019). Demokratický aspekt pravidelné alternace moci je tím zajištěn.

---

⁴⁵ První kolo se odehrálo 23. listopadu 2014, rozhodující druhé pak 21. prosince 2014, jak bude pojednáno v následující kapitole.

⁴⁶ Tento popis je platný pro sledované období, neboť současný tuniský systém již danému modelu neodpovídá.

Počet kandidátů se po splnění všech legislativních podmínek zúžil na 27 osob. Vzhledem k fiasku ve vládním angažmá a následném zohlednění tohoto faktu v parlamentních volbách, nepostavila žádného vlastního kandidáta Ennahda. Co bylo však ještě zajímavější, že žádného z uchazečů, a to ani nepřímo, nepodpořila (electionguide.org, 2014). Dle tehdejšího veřejného mínění v tuniské společnosti šlo ze strany islamistů zcela evidentně o taktiku některého z případných budoucích spolupracovníků v pozici hlavy státu nezdiskreditovat v očích voličů, pro něž případná další islamistická epocha představovala nepřijatelný jev.⁴⁷ Že se jednalo o předem důkladně promyšlenou strategii, potvrdili následně sami vrcholní představitelé strany, kteří prohlásili, že tímto krokem chtějí eliminovat případná obvinění z pokračující touhy o dominantní usurpaci státní moci.

Z celkového počtu 27 kandidátů, kteří splnili podmínky pro kandidaturu, bylo jen málo známých tváří a vzhledem ke krátké kampani neměli málo známí uchazeči mnoho šancí se dostatečně zviditelnit a maximalizovat tak šance pro úspěch. V podstatě od samého počátku byly jasnými favority dvě tváře – předseda Nidaa Tounes **Beji Caid Essebsi** a **Moncef Marzouki**, který kandidoval z pozice obhajujícího prezidenta, ač úřad zastával jen dočasně. Marzouki byl však po celou porevoluční historii přímo spojen s islamistickými proudy, přičemž nejvýrazněji tomu tak bylo po úspěchu z voleb v roce 2011, kdy s islamisty složil vládní koalici. Ač se jednalo o postavu mezi Tunisany oblíbenou, nesl v očích veřejnosti svůj díl viny na konfrontačních politických událostech. Především se jednalo o osobu velmi úzce spolupracující a udržující úzké vztahy s předsedou Ennahdy Rachedem Ghannouchim (Santini, 2018, str. 145).⁴⁸ Naproti tomu Beji Caid Essebsi byl vnímán jako hlavní postava z řad tuniských sekularistů, který jedná sám za sebe a neprosazuje žádné cizí zájmy. I někdejší vládní strana Ettakatol se rozhodla vyslat do boje o prezidentské křeslo svého předsedu Mustafu ben Jaafara, který již s touto kandidaturou měl zkušenosti ještě z ben Aliho dob. Paralelou jeho kandidatur bylo, že ani v jedné z nich

---

⁴⁷ Podzim roku 2014 se v tuniských ulicích nesl v duchu pozitivních nálad a očekávání návratu a obrody Bourghibových časů, k nimž se většinová společnost s nadějí obracela. Tunisané věřili, že jako se podařilo Bourghibovi pozvednout pomocí sekularizace a modernizace země životní úroveň a rozpohybovat ekonomiku, tak se stejný scénář bude opakovat v případě vlády jeho následovníků. Ty zastupoval především Beji Caid Essebsi, který nabízel přímo kontinuitu s Bourghibovým vládnutím.

⁴⁸ Na sociálních sítích bylo velmi virální animované video, na němž je znázorněn Marzouki vracející se po odchodu z prezidentské kanceláře do svého obydlí. V momentu, kdy za sebou zavře dveře, odkládá z tváře masku, pod níž se ukrývá sám Ghannouchi. Toto video mělo znázorňovat, že Marzouki je pouhou poslušnou loutkou v rukou Ennahdy, o čemž se veřejně živě diskutovalo.

se jeho šance pro zvolení neblížily pravděpodobnosti úspěchu. Zejména mezi mladými voliči rezonovalo jméno předsedy levicové koalice Front Populaire, komunisty **Hamma Hammamiho**.⁴⁹ Ze známých jmen se pak objevil Slim Riahi, předseda UPL. Jedinou kandidátku, a zároveň první v historii země, představovala soudkyně Kasačního soudu, zastávající zároveň předsednický post v Asociaci tuniských soudců, **Kalthoum Kannou**, čímž na sebe strhávala značnou pozornost ze strany veřejnosti a médií. Jako zcela politicky nezávislá a nezkušená představovala v případě svého úspěchu výborný výchozí bod pro mediátorskou roli mezi jednotlivými proudy (alarabiya.net, 2014).⁵⁰

4.2.1 Výsledky prvních prezidentských voleb

První kolo prezidentských voleb potvrdilo prvotní očekávání, kdy do druhého kola klání se probojovali oba favorizovaní kandidáti, jimž průzkumy dávaly největší šance. Odehrálo se 23. listopadu. 2014.

Tabulka č. 7: Výsledky 1. kola prezidentských voleb 2014

Kandidát	Zisk %
Beji Caid Essebsi	39,46
Moncef Marzouki	33,43
Hamma Hammami	7,82
Kalthoum Kannou	0,56
Volební účast	63,18

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.electionguide.org

Ve srovnání s velmi klidným a nekonfliktním průběhem volební kampaně pro první kolo vykazovala kampaň pro kolo druhé již znatelně soutěživější a konfliktnější znaky. Základní charakteristikou rozhodujícího kola a ústředním tématem byl sekularismus x islamismus. Každý z kandidátů se zaměřil především na oblasti, v nichž byl již v prvním kole úspěšný. Zatímco Marzouki si vybíral odlehlejší části země a malá města či vesnice, (opět s výjimkou Sfaxu a Kairouanu, tradičních bašt islamistů), Essebsi nejčastěji konal setkání na exponovaných prostranstvích velkých

⁴⁹ Nejčastějším argumentem Hammamiho mladých sympatizantů byl jeho nižší věk, v podstatě uváděli, že Essebsi je již pro výkon úřadu příliš starý (v roce 2014 mu bylo 88 let) a není jisté, zda bude schopen mandát dokončit. Skutečné povědomí o podobě komunistické ideologie, již Hammami prosazuje, však u jeho voličů absentovalo.

⁵⁰ Sám autor byl přítomen jednomu z volebních meetinků Kannou, a to v městě Sousse v budově divadla, kam přilákala velké množství zájemců, kteří díky vysokému počtu nechtěně zcela zablokovali hlavní třídu, když se na setkání snažili dostat.

měst, tedy v hustě zalidněných aglomeracích, kde tak měla jeho propagace širší dosah. Zajímavý byl samotný průběh Essebsiho kontaktní kampaně. Mimo jeho individuální rozhovory s občany byla náplní hudební produkce, kde se střídala moderní hudba s tradiční arabskou, přičemž svého předsedu přijížděli podporovat jeho spolustraníci z Nidaa Tounes, kteří se do rozhovorů živě zapojovali.⁵¹ Druhé kolo, v němž se rozhodovalo o celkovém vítězství klání, se odehrálo 21. prosince 2014 (france24com, 2014).

Tabulka č. 8: Výsledky 2. kola prezidentských voleb 2014

Kandidát	Zisk %
Beji Caid Essebsi	55,68
Moncef Marzouki	44,38
Volební účast	60,34

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.electionguide.org

Oficiální uvedení nově zvoleného prezidenta do úřadu se odehrálo 31. prosince 2014. Jak Essebsi deklaroval po vyhlášení výsledků voleb parlamentních, teprve nyní nastala první vyjednávání o sestavování vládní koalice. Designovaným premiérem se stal nestraník Habib Essid, někdejší ministr vnitra v přechodné Essebsiho porevoluční vládě. Vyjednávání probíhalo rychle a oproti původnímu odmítnutí spolupráce s Ennahdou byl nakonec i tento subjekt součástí široké vládní koalice, jíž se dále účastnila i UPL a Afek Tounes, čímž vzniklo pro prosazování budoucích legislativních změn v parlamentu pevné hlasovací uskupení. Mimo zástupce jmenovaných politických stran byli na některé ministerské posty jmenováni, jak je v Tunisku tradičně uplatňováno, i někteří nestraníci. Důvěru parlamentu získala nově vzniklá vláda dne 4. února 2015, a to přesvědčivými 166 hlasy. Díky kompromisní dohodě napříč politickým spektrem se jednalo o nejpevnější koalici v porevoluční historii země (bbc.com, 2015).

---

⁵¹ Poněkud kontroverzně však působila často přehrávaná píseň „Boushret Kheir“ (Znamení dobra) oblíbeného emirátského zpěváka Hussaina Al Jasmího, která vznikla v souvislosti s prezidentskými volbami v Egyptě, a to pravděpodobně na objednávku tehdejšího úspěšného kandidáta a současného egyptského prezidenta Abd al Fattaha al Sisiho. Tehdejší, i současný, tamější systém, a tedy i prezidentské volby však nespĺňovaly demokratická kritéria.

4.3 Zlomové události roku 2015

Rok 2015 se stal pro Tunisko jedním z nejsložitějších v porevoluční historii země a překonat zlomové body se podařilo zejména díky širokospektrální kompromisně sestavené vládě, kde jedno ministerské křeslo drželi i islamisté, schopné přijímat promptně potřebná rozhodnutí a aplikovat je v praxi. Obměny kabinetu probíhaly jen na personální úrovni, nikoliv ve skladbě stran, přičemž jasnou většinu zde držely strany sekulární.⁵² Na poli mezinárodních vztahů docházelo k užší a snadněji prováděné spolupráci s již tradičně spřátelenými západními státy, pro něž se Tunisko opět stalo důvěryhodným a stabilním partnerem. Zejména z popudu hegemonistické Nidaa Tounes docházelo k modernizačním inovacím veřejného života (tunisie14.tn, 2018).

Již v následujícím měsíci po získání důvěry v parlamentu byla vláda podrobena těžké zkoušce, když se 18. března 2015 odehrál teroristický útok v turisty hojně navštěvovaném muzeu Bardo v hlavním městě Tunisu.⁵³ Jeho budova je rozdělena na dvě části, přičemž v druhé sídlí parlament. V osudný den zde byl projednáván protiteroristický zákon, který plánovali zákonodárci oproti původní verzi zpřísnit, což byla reakce na uvolněné mantinely porevolučních let a zejména liknavých reakcí na působení islamistických radikálů v zemi v době působení vlády pod taktovkou Ennahdy. Jednání se pokusili přerušit tři ozbrojenci, vyznavači radikálního výkladu islámu, s plánem vniknout na jednání parlamentu a střelnými zbraněmi zde povraždit co největší množství přítomných poslanců. Díky robustním a dobře fungujícím bezpečnostním složkám jim však zamýšlený plán nebylo umožněno provést, a proto jako zástupnou akci zvolili teroristický útok na bezbranné turisty v sousedním muzeu, do jehož útrob pronikli bez kladení odporu. Během útoku bezhlavě pálili do přítomných cizinců. Tehdy světově nejsilnější a nejobávanější teroristická organizace „Islámský stát“ se k útoku okamžitě přihlásila, což činila v souvislosti se všemi podobnými incidenty, aby tak ještě zvýšila obavy, které její existence a působení vyvolávaly. Velice se záhy se však prokázalo, že s daným útokem neměli nic společného, neboť za něj byli zodpovědní členové v Tunisku působící buňky Al-Kaidy, jež zde vystupovala pod označením „Brigáda Uqby ibn Náfihó“ a jejíž

---

⁵² Z islamistického tábora byla přítomna pouze Ennahda, jejíž vedení se však poučilo z minulého období a snažilo se jednat racionálně.

⁵³ Muzeum Bardo je rozsahem druhé největší v rámci Afriky, a to hned po Egyptském muzeu v Káhiře. Jsou zde uloženy artefakty z dob Féniciánů a Římanů.

bojovníci podstupovali výcvik v sousední chaotické Libyi. Díky odhalení příslušnosti atentátníků se bezpečnostním složkám státu podařilo dopadnout a poslat do vězení velké množství členů a sympatizantů organizace, jež vytvořila celou rozsáhlou síť. Vládní reprezentanti čin odsoudili a důrazně upozorňovali, že islámští fundamentalisté nemají žádné právo na území státu působit a jakákoliv jejich aktivita bude potírána na základě důrazně zpřísněného protiteroristického zákona. Tuniskou společností rezonovalo odmítnutí agresivní a extremistické ideologie, po jejímž boku odmítali žít. Kritikou nešetřili ani zahraniční političtí aktéři. Někteří z nich se posléze po boku prezidenta Essebsiho zúčastnili velkého protestního pochodu, který prošel hlavním městem. Mezi 10.000 přítomnými účastníky byli tunišští politici, veřejnost a také významní světoví političtí leaderi, mezi něž patřili například francouzský prezident Francois Hollande, polský prezident Bronislaw Komorowski či ministr zahraničních věcí Španělska Jose Manuel Garcia-Margallo. Heslem celé akce, které její účastníci provolávali, bylo: „*Tunisko je svobodné! Pryč s terorismem!*” (bbc.com, 2015)

Významného posunu na poli zahraniční politiky se země dočkala v květnu 2015, kdy prezident Essebsi navštívil na pozvání americké hlavy státu Baracka Obamy USA. Oba státníci se setkali při jednání v Oválné pracovně Bílého domu. V návaznosti na nedávné události projednávali možnosti zefektivnění spolupráce na poli bezpečnosti a boje proti terorismu, dalšími náměty pak byly oblasti vzdělávání a obchodní dohody. Jasným potvrzením kontinuálního směřování tuniské zahraniční orientace bylo Obamovo ujištění, že Tunisko je nedílným hlavním partnerem NATO, v jehož strukturách je pevně zakotveno. Tím bylo deklarováno pokračování bilaterální podoby vztahů, jejichž základy položil již první prezident Habib Bourghiba. Obama ocenil dílčí výsledky pokračující demokratizace země, která jako jediná byla úspěšnou v dosahování cílů vytyčených arabským jarem a skutečně se vydávala cestou budování funkčního pluralitního demokratického zřízení (tn.usembassy.gov, 2015).

Ačkoliv upevňování již tradičně dobrých a úzkých vztahů s USA nabývalo stále na intenzitě, dlouhodobě nejvýznamnějším zahraničním partnerem pro Tunisko zůstávala EU, z níž plynuly v rámci politiky jižního sousedství investice určené především pro rozvoj dopravní infrastruktury, čímž se optimalizovala dostupnost i odlehlých a špatně dostupných míst. Do země mířily časté evropské delegace reprezentující jednotlivé státy, ale zároveň unii jako celek. Ponejvíce se jednalo

o vrcholné německé politiky v čele s tehdejší spolkovou kancléřkou Angelou Merkel či prezidentem Joachimem Gauckem.⁵⁴

S vlnou solidarity v podobě zakupování zájezdů do Tuniska po březnovém teroristickém útoku, se kapacity ubytovacích zařízení skutečně plnily rychleji, než bylo do té doby obvyklé. Zdálo se tedy, že negativní událost v konečném efektu napomohla znovu nastartovat od revoluce upadající turistický sektor, a tím stabilizovat ekonomiku. Již po třech měsících se však situace opět zcela otočila, když 26. června 2015 došlo k dalšímu vražednému útoku. Stalo se tak v oblíbeném letovisku Port El Kantaoui, v areálu hotelu RIU Imperial Marhaba, kam se atentátník dostal přes pláž.⁵⁵ Za oběť střelbě padlo 38 zahraničních návštěvníků země, z nichž většinu tvořili Britové. Jen díky odvaze a pohotovosti personálu hotelu nebyl počet mrtvých ještě vyšší. Ti se totiž, ve snaze ubránit přeživší, nepustili teroristu dále a postavili se mu tváří v tvář, zatímco on prohlašoval, že nepřišel zabíjet své spoluvěrce, ale západní turisty, kteří kazí morálku v zemi. Když viděl, že v útoku není možné pokračovat, rozhodl se pro útěk, během něhož byl zastřelen členem zasahující přivolané protiteroristické jednotky. Útočníkem byl Seifeddine Rezgui, tzv. „osamělý vlk,” jak jsou označováni sympatizanti teroristických sítí bez přímého spojení s danou organizací. Z hlediska bezpečnosti se jedná o potencionálně nejnebezpečnější osoby, neboť jejich plánovanou aktivitu není možné efektivně sledovat a tím pádem i eliminovat. Jak se později ukázalo při vyšetřování, Rezgui absolvoval výcvik v Libyi a byl skrytým obdivovatelem organizace „Islámský stát.” (france24.com, 2015)

Červnový teroristický útok vyvolal po celé zemi paniku a chaos, jejichž rozsah nabyl násobně vyšších rozměrů než při podobné události v březnu. Státní aparát okamžitě zahájil rozsáhlé pátrání po extremistech napříč celým Tuniskem. Jednalo se o kampaň, jejíž intenzitu a nesmlouvavost si do této doby politická reprezentace nedovolila kvůli křehkému příměří mezi sekularistickým a islamistickým táborem a také s ohledem na snahu o toleranci názorové plurality coby součásti funkčního demokratického zřízení. Až tento neospravedlnitelný násilný akt motivovaný nenávistí

---

⁵⁴ Během návštěvy německého prezidenta dával Essebsi najevo svým skeptickým kritikům, kteří jej označovali za senilního a neschopného vykonávat úřad, jak hluboce se mýlí. Po příletu Gaucka do Tunisu jej Essebsi, jak káže zvyky, přijel přivítat na červeném koberci přímo na letišti. V průběhu chůze k vozidlu, které mělo oba státníky odvézt k jednání, unikl Essebsi svému o 14 let mladšímu evropskému protějšku, když kráčel svým obvyklým svižným krokem, zatímco Gauck se pohyboval pomalu a s potížemi, a to navíc za pomoci hole.

⁵⁵ Hotel od té doby několikrát změnil provozovatele i jméno, prvotně především kvůli potřebě, aby přestala potencionální návštěvníky odrazovat negativní proběhnuvší událost.

poskytl dostatečnou záminku pro nekompromisní kroky proti vlně radikalismu. V rámci tohoto boje bylo okamžitě uzavřeno celkem osmdesát mešit, v nichž prokazatelně působili radikální duchovní, jejichž úkolem bylo získat na svou stranu další příznivce za pomoci propagandistického kázání během bohoslužeb.⁵⁶ V průběhu akce docházelo často i na ozbrojené střety bezpečnostních složek se členy teroristických buněk, z nichž mnozí prodělali obdobný výcvik jako Rezgui. Tuniská veřejnost byla činem zcela zaskočena a volala po nejtvrdějších možných postupech vůči radikálům, pro něž, jak provolávala, není v jejich zemi místo. I díky vysoké podpoře veřejného mínění mohly být uplatňované postupy proti extremistům prováděny s maximální razancí, a to i na poli vznikajících přísnějších protiteroristických zákonů, jejichž přijetí bylo obecně vítáno a Tunisané navíc volali po hlubším zakotvení sekulárního směřování. Velmi aktivní byl v návaznosti na dané události i sám prezident, který záhy po útoku navštívil přeživší hospitalizované v nemocnici v Sousse a ubezpečoval, že učiní vše pro dopadení viníků a eliminaci radikálních proudů v zemi. Přímo z popudu Essebsiho byl na libyjské hranici postaven plot a posílena ostraha tunisko-libyjské hranice, aby již nadále do země nemohli proudit další vycvičení bojovníci a jim dodávané zbraně. Zároveň došlo také ke zpřísnění vstupních podmínek pro dříve časté návštěvníky z Libye, kteří tvořili významný podíl turistů.⁵⁷ Velmi negativní konotace měl červnový útok na celý turistický sektor, kdy mnohé státy označily Tunisko za extrémně nebezpečné a nedoporučovaly svým státním příslušníkům do země cestovat. To se projevilo ve formě urychlených evakuací a okamžitému ukončení prodeje zájezdů, a to v čele s Velkou Británií, trhem pro Tunisko stěžejním. Ve státech, které tak neučinily, mezi nimi Česká republika, se z důvodu obav o bezpečnost enormně propadl zájem do dříve oblíbené destinace cestovat a objem turistů tak výrazně upadal, což způsobilo další velký pád tuniské ekonomiky (GOV.UK, 2022).

---

⁵⁶ Předseda tehdy existující politické strany Zitouna, jejíž ideologií byl salafismus, při jednom z televizních rozhovorů, jež proběhly záhy po útoku, pronesl: „Lituji rodiny obětí. Bohužel si však turisté za svůj osud mohou sami, neboť do naší země přináší morální rozkol pitím alkoholu, obnažováním se na veřejnosti a jinými nemravnými aktivitami!“ Za tento výrok si vysloužil velkou vlnu kritiky z řad veřejnosti, ale i politiků.

⁵⁷ Libyjci navštěvovali především tuniský ostrov Djerba, který leží v blízkém sousedství hranic.

4.4 Essebsiho westernizace

Vlivem obou teroristických útoků v roce 2015 se Tunisko znovu potýkalo s nebyvalým odlivem zahraničního kapitálu. Vedlejším efektem těchto událostí však pro vládu byla možnost zakotvit zemi pevně v sekulárních hodnotách a westernizovat veřejný život, což byly kroky, které slibovala ve své volební kampani a díky nimž si získala většinu v parlamentu. Pozitivní ohlasy si v jinak kritickém roce Tunisko získalo díky obdržení již zmiňované Nobelovy ceny míru, kterou si vysloužilo díky úspěšné moderaci vztahů mezi sekulárními a islamistickými proudy veřejnosti, které hrozily v roce 2013 přerůst v občanskou válku. Všichni čtyři předsedové organizací sdružených v tehdy ustaveném „Kvartetu pro národní dialog“ převzali cenu v Oslu společně, aby tak demonstrovali jednotu tuniského národa (bbc.com, 2015).

Velice významné změny se v roce 2015 odehrály na poli legislativy, kdy bylo přijato několik zcela zásadních zákonů. Nejprůlomovějším bylo uzákonění možnosti pro tuniské muslimky provdat se za muže vyznávající jinou víru. Návrh předložil sám Essebsi a k formálnímu přijetí došlo o dva roky později. Dostal tak svému závazku vůči ženám, když slíbil, že dokončí jejich plné zrovnoprávnění.⁵⁸ (aljazeera.com, 2018) Přijetí tohoto právního předpisu vyvolalo šok mezi muslimskými zeměmi, Tunisko je jediné, které tuto praxi umožňuje a stvrdilo tak svůj sekulární charakter, když vyloučilo takto zkosnatělý ryze šariatický zvyk. Nečekanou oporu získal nový zákon v postavě Abd al-Fattaha Mouroua, čelního představitele Ennahdy, který jeho přijetí veřejně vítal (Masri, 2019, str. 177). Naopak kritikou nešetřila egyptská islámská autorita, univerzita Al-Azhar, která prohlásila, že Tunisko tak pouze nahrává nestabilním manželským svazkům vyznačujícím se postupem času vzájemnou netolerancí a rozpory mezi manžely.

Posunout zemi ještě blíže ke svému vzoru, Západu, se Essebsi pokusil během svého proslovu k parlamentu otevřením otázky dekriminální homosexuality, která je v zemi oficiálně stále ještě trestným činem.⁵⁹ Vzhledem ke komplikovanému charakteru problematiky v muslimské společnosti se jednalo o značně progresivní

---

⁵⁸ Muži si mohli brát ženy jiné víry, avšak potomci z takovýchto smíšených svazků byli automaticky považováni za muslimy.

⁵⁹ V běžném životě je homosexualita většinou tolerována a zejména v rozvinutých částech země s vyšší životní úrovní a západním životním stylem nemají Tunisané s jejím přijetím problém. Dokladem je i pokus Mounira Baatoura o kandidaturu na prezidentský post, prvního přiznaného gay uchazeče o tento úřad.

krok, pro jehož uskutečnění by bylo zapotřebí nalézt podporu napříč jednotlivými poslanci, pro což již prezident neměl dostatek času, a tak tento pokus zůstal jen v podobě otevření tématu. I gesto samotné však znamenalo významný posun s přesahem na vnímání sexuálních menšin tuniskou veřejností (aljazeera.com, 2018).⁶⁰ Vládní koalice vedená sekularistickou Nidaa Tounes, podpořená svým zakládajícím předsedou v roli prezidenta, dokázala Tunisko pevně zakotvit v sekulárním směřování, ale především po letech bezpečnostní nestability a ohrožení země ze strany islamistických radikálů stabilizovat bezpečnostní situaci, stejně jako upevnit svazky se Západem. Zároveň se podařilo sjednotit polarizovanou společnost, kdy vedle sebe v poklidu a respektu žije sekulárně orientovaná většina a tradičně duchovně založená menšina populace. V tuniských ulicích se sice častěji pohybují ženy v minisukni, avšak je možné spatřit též Tunisanky zahalenou v nikábu, přičemž ani jedno není vnímáno druhou stranou negativně.

4.5 Zhodnocení druhého demokratizačního období

Re-demokratizace zahájená v roce 2014 započala odstoupením vlády vedené islamisty. Jelikož se jednalo o období, kdy již Tunisko nebylo autokratickým, nýbrž hybridním režimem, je třeba některé konotace chápat v rámci nových okolností. Pro účely této práce, avšak i pro účely pozdější celkové komparace, je i v případě období 2014 – 2019 vycházeno z demokratizační teorie Karl a Schmittera. K pádu režimu/islamistické vlády došlo působením sil **mas**, tedy systematického tlaku veřejnosti nespokojené jak s ekonomickými výsledky vlády, tak její snahou o islamizaci země. Mluvícími **mas** byla opozice, ztělesněná nově vzniklými politickými subjekty, v čele s budoucím prezidentem Essebsim. Na straně protestantů byl opět i odborový svaz UGTT. Zde tedy aktéry byly **nové elity**.

Liberalizaci lze zasadit do července 2013, a to po politicky motivované vraždě již druhého opozičního lídra Mohameda Brahmeho. Teprve tehdy totiž vláda začala konat požadované kroky pro stabilizaci bezpečnosti, konkrétně v tomto případě zákazem existence fundamentalistické islamistické organizace Ansar al-Sharia, jež měla i své politické křídlo. Kvartet pro národní dialog, ustavený v důsledku napětí ve společnosti a hrozící občanské války mezi příznivci islamistického zřízení a sekularisty, znamenal

---

⁶⁰ V současném politickém prostředí je, vzhledem ke koncentraci moci konzervativního prezidenta Kaisa Saida a jeho otevřeně homofobním postojům, budoucnost dekriminace homosexuality zcela nereálná.

nejvýznamnější liberalizační rys sledovaného období. Zájmy obou táborů byly řešeny **kompromisně** v rámci širokých **jednání o reformě** mezi **starými a novými elitami**.

Fázová demokratizace pokračovala **sjednáváním reformy** mezi **starými + novými elitami**. Jako staré elity lze označit strany první vládní koalice v čele s islamisty, jejíž odstoupení je dle autora jedním z kroků fázové demokratizace. Jelikož všechny tři strany se jako celky účastnily jednání, je v tomto případě těžké z nich vyčleňovat reformní křídlo, jak uvádí použitý teoretický model. Nové elity zde představovala opozice, nově vzniklé politické strany (v čele s Nidaa Tounes) a jako v prvním období opět UGTT. Zásadním demokratizačním krokem pak bylo přijetí nové kompromisní ústavy, přičemž krátce po jejím schválení parlamentem došlo k alternaci odstoupivší vlády. Nahradil ji opět přechodný technokratický kabinet. Výrazný posun na poli demokratizace pak znamenaly parlamentní i prezidentské volby, jimiž byl proces fázové re-demokratizace ukončen.

Founding election v roce 2014 měly zásadní pozitivní re-demokratizační vliv. U obou voleb, parlamentních i prezidentských, byla přítomna pozvaná pozorovatelská mise EU, což ještě podtrhovalo jejich spravedlivý, svobodný a demokratický charakter. Vítězstvím sekularistů v obou hlasováních vznikl nový režim, založený na modernizaci země dle západního modelu.

Konsolidace re-demokratizačního procesu probíhala za účasti starých i nových elit, neboť islamisté byli součástí nové vládní koalice, již předsedali sekularisté ze strany Nidaa Tounes. Ti měli silnou podporu v postavě prezidenta, jímž byl zakladatel Nidaa Tounes Beji Caid Essebsi. Základními tématy byla tolerance mezi příznivci konzervativních náboženských hodnot a modernisty, často rezonovala též snaha o potírání rasismu.⁶¹ Zásadními konsolidačními kroky bylo například přijetí zákona umožňujícího sňatky muslimek s vyznavači odlišné víry, jenž byl označen za dokončení úplného zrovnoprávnění žen. Dále pak znamenala výrazný posun snaha Essebsiho o vynětí homosexuality ze seznamu trestných činů. Problémem re-demokratizačního období byla nerozvinutá politická kultura a nízká politická participace, a to především mezi mladými.⁶² Hodnocení demokracie v Tunisku v letech 2014 – 2019 znamenalo významný posun od přechozího období, neboť již

---

⁶¹ V Tunisku, zejména v jižních oblastech, žijí i potomci dřívějších otroků, vůči nimž jsou některé vrstvy obyvatelstva nesnášenlivé.

⁶² Jak ukáže následující kapitola, právě apolitičtí mladí Tunisané se stanou hybnou silou a ústřední vrstvou podpory pro zvolení prezidenta Kaise Saieda, jenž se aktuálně o depolitizaci snaží.

stabilně vykazovalo hodnoty vypovídající o funkční demokracii, ač s nedostatky. Paralelně k letům 2011 – 2014 však za celou dobu vlády sekularistů hodnocení demokracie téměř nerostlo a vesměs zůstávalo na stejných hodnotách s (statista.com, 2023).

4.5.1 Komparace ukazatelů

Stejně jako v předchozí kapitole, jsou i zde sledováni významní ukazatelé, jichž je využito pro komparaci: demokratický index, míra nezaměstnanosti, míra inflace a míra korupce. Pro účely srovnání s předchozím obdobím je uváděn vždy i údaj z roku 2013.

Tabulka č. 9: Demokratický index 2013 - 2019

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Index	5,76	6,31	6,72	6,4	6,32	6,41	6,72

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.statista.com

Demokratický index roku 2014 vykazuje výrazně vyšší hodnotu, než v roce 2013 (kdy země patřila ještě mezi hybridní režimy), a díky tomuto růstu Tunisko poprvé v jeho historii posunul do kategorie demokratických zemí, ač se v rámci hodnocení jedná o demokracii s nedostatky (rozpětí více než 6 až 8). Alternace moci, kdy odstoupila, a to na základě svého rozhodnutí, islamistická vláda, jež nedokázala zemi dále posunout, přijetí nové kompromisní ústavy a demokratické parlamentní i prezidentské volby zajistily zemi dobrá východiska pro konsolidaci demokracie.

Tabulka č. 10: Míra nezaměstnanosti 2013 – 2019

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Procenta	15,93	14,26	15,16	15,56	15,33	15,46	15,13

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.statista.com

Údaje v tabulce ukazují na výrazný pokles míry nezaměstnanosti v roce 2014, tedy v době, kdy započal re-demokratizační proces. Pravděpodobným důvodem byla stabilizace bezpečnosti v zemi eliminací extremistických skupin, a tedy lepší výkony v cestovním ruchu. V roce 2015 se však číslo opět zvedlo a od té doby se ve sledovaných letech drží na podobné hodnotě. Důvod lež hledat v opět zhoršené bezpečnosti, již způsobily dva teroristické útoky, jejichž oběťmi byli zahraniční návštěvníci země.

Tabulka č. 11: Míra inflace 2013 – 2019

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Procenta	5,32	4,63	4,44	3,63	5,31	7,31	6,72

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.statista.com

Míra inflace v 2014 – 2016 ve srovnání s rokem 2013 klesala. Rychlý znatelný růst však začal v roce 2017 a dle sledovaných nálad v tuniské společnosti této doby jej lze považovat za jeden z důvodů rostoucí nespokojenosti s vládou vedenou sekularisty, která vyústila až v jejich volební debakl v roce 2019 a vstup zcela nových politických aktérů na scénu.

Tabulka č. 12: Index korupce 2013 – 2019

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bilance	41	40	38	41	42	43	43
Umístění	77.	79.	76.	75.	74.	73.	74.

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.transparency.org

Index přítomnosti korupce v zemi vykazuje po celé sledované období velice podobné hodnoty bez významných odchylek, z čehož lze číst, že po jasmínové revoluci se sice situace zlepšila, ovšem další boj s tímto patologickým sociálním jevem byl bezúspěšný.

4.5.2 Komparace období 2011 – 2014 a 2014 – 2019

Demokratizace Tuniska v obdobích 2011 – 2014 a 2014 – 2019 má společný rys v obou sledovaných epochách v tom, že aktéry zosobňovaly staré + nové elity, ač v prvním celku jen po omezenou dobu, neboť byly následně během fázové demokratizace nahrazeny technokratickým kabinetem. Druhé období již vykazovalo po celou dobu působení kombinace obou skupin elit. Strategií, již bylo v obou obdobích využito při odstraňování původního režimu, byla síla (masy podpořené UGTT a opozicí), která zajistila **liberalizaci** režimu a jeho následný konec odstoupením vládních představitelů.

Fázová demokratizace probíhala shodně pod přechodnou technokratickou vládou. Rozdíl byl v tom, že zatímco s představiteli svrženého režimu již v tomto období nebylo jednáno, tak v letech 2014 - 2019 představovali jeden ze dvou pólů jednání o novém uspořádání. Shodně byla též přijata nová podoba ústavy, jež si vyžádala dlouhá kompromisní vyjednávání.

Founding election obou etap byly hodnoceny jako spravedlivé, svobodné a demokratické a z obou se zrodil nový režim se zcela novými vládami. Parlamentní volby roku 2014 navíc doplnily volby prezidentské a demokratický rozměr obou byl podtržen přítomností pozorovatelské mise EU a přidružených zemí.

Konsolidace demokracie se již v obou daných případech značně odlišovala svým obsahem, jenž byl pochopitelně dán především zcela antagonistickými silami, jež zemi v každém z období vedly. V letech 2011 – 2014, kdy vládu vedli islamisté, se nekonsolidovala demokracie, nýbrž plánované nastolení teokratického režimu, k němuž země zvolna spěla. Tehdejší režim byl hodnocen jako hybridní. Naopak v letech 2014 – 2019, jimž dominovali sekularisté, bylo dosaženo hodnocení země jako demokratické. V obou obdobích však další demokratický vývoj stagnoval a víceméně se zastavil na hodnotách, jež vykazoval ve svém začátku.

Nezaměstnanost, dlouhodobě nejpalcivější problém zejména mezi mladou tuniskou generací, vykazovala po celé sledované období hodnoty znatelně vyšší, než na jaké byla země zvyklá za ben Aliho, ač i za jeho vlády se jednalo o jednu z nejvýznamnějších potíží. Tento ukazatel tedy stále zůstává největší výzvou pro tamější vlády.

Inflace začala výrazněji růst od roku 2017, tedy ve druhé polovině vlády sekularistů. Stala se tak jedním z důvodů prudkého poklesu oblíbenosti kabinetu. V prvním sledovaném období nevykazovala větší odchylky.

Korupce představovala významný problém již v době autoritářského vedení státu prezidentem ben Alim. V porevoluční historii se její míra sice ztenčila, avšak po celé období 2011 – 2019 zůstala bez jakýchkoliv výraznějších změn a stále se drží na podobných úrovních. Zůstává stále silně rezonujícím tématem v tuniské společnosti, která si dlouhodobě přeje její zásadní řešení.

Islamizace je jevem, který nelze empiricky měřit, a tak je nutné vycházet jen z narace v textu jednotlivých kapitol, z nichž lze konstatovat, že v letech 2011 – 2014 měla zásadní negativní podíl na stagnaci demokratizačního procesu. Naopak následný dialog mezi oběma tábory zajistil významný posun v hodnocení demokracie v zemi.

Demokratizaci v období 2011 – 2014 a **re-demokratizaci** let 2014 – 2019 lze tedy shrnout tak, že druhé období bylo výrazně úspěšnější a vytvořilo podmínky, které mohly vést k dalšímu rozvoji svobodného života v zemi. Jednalo se především o přijetí kompromisní ústavy, která zároveň posouvala zemi blíže sekularismu. Naopak první

období s islamistickou dominancí předpoklady pro budoucí dovršení demokratizačního procesu nevytvářelo, neboť se političtí představitelé soustředili ponejvíce na islamizaci veřejného života. I přesto však obě epochy vykazovaly mnoho společných znaků, jak bylo uvedeno v textu výše.

5 Retranzice k autoritářství 2019 – 2022

V roce 2019 uplynulo funkční období parlamentu i prezidentského mandátu, a proto se tento rok vyznačoval všudypřítomnou volební kampaní pro obě nadcházející hlasování. I přes pevnost vládní koalice, která vydržela po celé funkční období, nebylo veřejné mínění s jejími výsledky spokojeno, neboť se politické reprezentaci nepodařilo naplnit jeden z hlavních požadavků jasmínové revoluce, ale též následné redemokratizace a sekularizace – růst životní úrovně. Tohoto cíle se nepodařilo dosáhnout především vzhledem k vnějším vlivům, jako například dva teroristické útoky v roce 2015, jejichž následkem byl propad ekonomiky. Míra nezaměstnanosti dosahovala 15,1 % (ilo.org, 2023), což představovalo o 2% horší výsledek, než bylo dlouhodobě stabilních 13 % v předrevolučních časech, přičemž nejvyšší čísla vykazovala stále skupina mladých mezi 15 – 24 lety (statista.com, 2023). Stejně tak rostla inflace na 6,7 %, přičemž její obvyklá hodnota za ben Aliho časů se pohybovala mezi 3,5 – 4,5 % (statista.com, 2023). Tak jako v období let 2011 – 2014 vinila veřejnost ze špatných ekonomických výsledků (a tehdy i ze špatného výsledku demokratizačního procesu) islamistickou vládu, tak nyní připisovala zodpovědnost čistě sekularistické reprezentaci, jež stanula v daném období v čele státu. Index svobody vykazoval 69 bodů, čímž bylo Tunisko řazeno ke svobodným zemím (freedomhouse.org, 2020).

5.1 Prezidentské volby 2019

Dosluhující prezident Beji Caid Essebsi, jemuž v roce 2019 bylo 92 let, z kraje roku oznámil, že se bude o post znovu ucházet. Jeho opakovaná kandidatura se však nesetkávala s pozitivními ohlasy. Vedle pokročilého věku byl kritizován též jeho horšící se zdravotní stav a pochyby, zda je i nadále schopen vykonávat úřad.⁶³ Již v dubnu tedy Essebsi od svého původního zámětu upustil, neboť si byl vědom, že šance zopakovat úspěch se znatelně propadly. Stěžejními důvody byly především dramaticky nízké preference Nidaa Tounes, s níž byl neodlučitelně spjat, a dále štěpení uvnitř, kdy se její původní členové rozdělili do několika jiných politických subjektů.⁶⁴

---

⁶³ V těchto aspektech lze spatřovat paralelu s posledními roky vlády Habiba Bourghiby, který vykazoval jasné znaky ztráty schopnosti úřad i nadále vykonávat a úspěšně vést zemi. Následkem byl tehdy zejména propad ekonomiky, tedy aspektu, na nějž veřejné mínění reaguje obzvlášť citlivě.

⁶⁴ Signifikantním bylo zejména vytvoření paralelní sekularistické strany Tahya Tounes samotným premiérem Youssefem Chahedem, o čemž bude pojednáno dále.

Přetrvávající zdravotní obtíže Essebsiho se nedařilo řešit a ten pět měsíců před koncem mandátu, 25. července 2019, zemřel. Zastupujícím prezidentem se dle ústavy stal předseda parlamentu a člen Nidaa Tounes Mohamed Ennaceur. Státního pohřbu, který se konal dne 27. července 2019, se zúčastnili mnozí světoví státníci a na poslední cestě hlavu státu vyprovázely i tisíce truchlících Tunisů se slovy na transparentech: „*Sbohem pane prezidente, sbohem Bajbouji!*”⁶⁵ (reuters.com, 2019)

Předčasné prezidentské volby se musely dle ústavy uskutečnit do 60 dní od úmrtí předchozí hlavy státu, ostatní podmínky pro jejich konání a účast byly shodné s rokem 2014. Termín konání prvního kola byl ustaven na 15. září 2019. Dodržením pravidel ústavy, nepřerušným volebním cyklem a svobodným a spravedlivým průběhem voleb byl konsolidován probíhající demokratizační proces země. Počet uchazečů se ustálil na 26, tedy jen o jednoho méně, než v roce 2014. Rozdílné již bylo politické spektrum kandidátů. Vzhledem k odlišným sociálním podmínkám, kdy veřejnost byla zklamána výsledky sekulární vlády, se příležitosti chopily též osoby z islamistické scény, která vnímala svou šanci na možný úspěch.⁶⁶ Ennahda vyslala jako svého kandidáta **Abd al-Fattaha Mouroua**, jenž proslul jako příznivec umírněného a modernizovaného výkladu islámu, kdy například chválil přijetí sekulárního zákona o sňatcích tuniských muslimek s jinověrci. Naproti tomu Saifeddine Makhoul, předseda nově vzniklého populisticko-salafistického koaličního projektu Al-Karama, patřil mezi vyznavače extremistického výkladu islámu. Sekulární tábor disponoval značně širším rozpětím kandidátů, následkem čehož docházelo k tříštění sil. Patřili mezi ně například tehdejší premiér a zároveň předseda nové sekulární strany Tahya Tounes **Youssef Chahed**, mediální magnát a předseda populistické Qalb Tounes **Nabil Karoui**, komunista Hamma Hammami, ale také dvě ženy – členka Nidaa Tounes a někdejší ministryně cestovního ruchu Selma Elloumi či předsedkyně PDL Abir Mousi. Prezidentský post se znovu snažil získat Moncef Marzouki a nově jako nezávislý též Hamadi Jebali, první premiér za Ennahdu v roce 2011 (carnegieendowment.org, 2019).

---

⁶⁵ Bajbouj je zdrobnělina Essebsiho křestního jména.

⁶⁶ V roce 2014, vzhledem k zdiskreditování islamistů v jejich vládním angažmá, kdy byli veřejností kritizováni za snahu o islamizaci země, nepostavil tento tábor žádného svého přímého kandidáta, aby jej v hlasování nepoškodil.

Tabulka č. 13: Výsledky 1. kola prezidentských voleb 2019

Kandidát	Zisk %
Kais Saied	18,4
Nabil Karoui	15,58
Abd al-Fattah Mourou	12,88
Youssef Chahed	7,38
Volební účast	49,98

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.electionguide.org

Druhé kolo se konalo dne 13. října 2019.

Tabulka č. 14: Výsledky 2. kola prezidentských voleb 2019

Kandidát	Zisk %
Kais Saied	72,71
Nabil Karoui	27,29
Volební účast	55,02

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.electionguide.org

5.2 Parlamentní volby 2019

Parlamentní volby v roce 2019 se konaly v řádném termínu dne 6. října, tedy mezi prvním a druhým kolem voleb prezidentských. Jelikož se tedy jednalo o identické období, byly shodné i okolnosti, které hlasování doprovázely. Veřejnost byla zklamaná výsledky práce politiků v porevolučních osmi letech, kdy se sice dařila systémová demokratizace, jež byla konsolidována jednotlivými novými prvky, špatné výsledky však přetrvávaly na poli ekonomickém. Tunisané se při volbách rozhodovali pro subjekt, který by mohl přinést požadované změny, které nepřinesli islamisté ani sekularisté, a tak se soustředili na populistické subjekty nabízející na první pohled snadná řešení palčivých problémů.

Tabulka č. 15: Výsledky parlamentních voleb 2019

Strana/hnutí	Zisk %	Počet mandátů
Ennahda	19,63	52
Qalb Tounes	14,55	38
Le Courant Democrate	6,42	22
Al-Karama	5,94	21
PDL	6,63	17
Mouvement du peuple	4,53	15
Tahya Tounes	4,08	14
Errahma	0,98	4
Nidaa Tounes	1,51	3
Nezávislí	-	12
Ostatní	-	1-4
Volební účast	41,7 %	

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě www.electionguide.org

5.2.1 Demokratická konsolidace

Systémová demokratizace probíhající po prezidentských i parlamentních volbách v roce 2019 se začala již od svého počátku ubírat směrem zpět od demokratického vývoje, kdy se nabytou moc snažili konsolidovat vítězové obou klání.

Sekulární tábor, třebaže poškozený neúspěšnou vládou, se dopustil stejné chyby jako v roce 2011 a zcela roztránil své síly, čímž dal prostor pro vítězství islamistům, ač tito prostým součtem hlasů nedorželi většinu. I přesto se Ennahda zprvu pokusila sestavit koalici se salafistickou koalicí Al-Karama. Třetí islamistický subjekt přítomný nově v parlamentu, nejradikálnější Errahma, se jednání účastnit odmítla pro údajnou bezbožnost Ennahdy (eui.eu, 2019). Již tento krok předznamenal, že Ennahda se pokusí o svou unilaterální politiku, již praktikovala v prvním volebním období. Vzhledem k anti-systémovosti populistické Al-Karamy a nulové možnosti získat pro, byť menšinový, kabinet podporu zástupci Ennahdy od původního záměru upustili. První designovaný premiér byl nezávislý Habib Jemli, jehož však pojily vazby na umírněné islamisty, což jeho proklamovanou nezávislost diskreditovalo. Jeho postup, jenž koordinoval s Rachedem Ghanouchim, odpovídal opět snaze konsolidovat moc Ennahdy, neboť navržený kabinet sestával sice z technokratů, avšak jednalo se o osoby

věrné vítězné straně voleb. Důvěru parlamentu však Jemli nezískal (Maghreb-Post, 2020). Zde je tedy jasná identifikace snahy nových elit o reformu vnucenou zevnitř vyjednáváním.

Druhý designovaný premiér, Elyes Fakhfakh, jenž byl členem tehdy již mimoparlamentní strany Ettakatol, měl dle prezidenta Kaisa Saieda představovat kompromisní osobu. Jak ukázal následný vývoj, šlo z prezidentovy strany jen o snahu dosadit na místo sobě věrnou postavu, aby měl vliv i na vládu. Fakhfakh vytvořil širokou koalici stran Ennahda, Tahya Tounes, Le Courant Democrate, Mouvement du peuple a Al-Badil Ettounsi. Důvěru parlamentu získal v únoru 2020 (tunesienexplorer.de, 2020). K personální obměně kabinetu došlo již v září 2020, kdy se premiérem stal ministr vnitra a nestraník Hichem Mechichi (Tunesien Explorer, 2020). Do této doby, tedy vládě koalice pod premiérem Mechichim, lze hovořit o konsolidaci demokracie, ač se již dva proudy, islamisté a prezident, pokusili průběh systémové demokratizace erodovat.

5.3 Slepá ulička

Nově zvolený prezident Kais Saied sliboval již krátce po svém zvolení „vybudovat nové Tunisko.“ Je důležité podotknout, že právě on byl jednou z ústředních postav, které se podílely na tvorbě nové ústavy přijaté v roce 2014. Daná proklamace zahrnovala zlepšení životních podmínek zejména pro mladé (ti byli pevným jádrem jeho voličů), zefektivnění státní správy a změnu volebního systému. Mimoto se netajil úmyslem obnovit trest smrti (ten byl zrušen již v roce 1994), vyhrazoval se proti rovnému dělení dědictví mezi muže a ženy (které odporuje dělení dle islámu). Mezi jeho rozporuplná tvrzení, potvrzující konzervativní zakotvení, patřil též výrok, že cizí mocnosti podporují v zemi praktikování homosexuality (bbc.com, 2019). Všechny tyto pozice byly v komparaci s předchozím vedením země jasnými impulzy, že systémová demokratizace se začíná vyvíjet zpětným směrem. V tuto chvíli však zatím plně fungovalo pluralitní zřízení, kdy odděleně působily složky moci.

Pandemie koronaviru, s počátkem v březnu 2020, se pro Saieda stala nástrojem ke konsolidaci jeho moci.⁶⁷ Země se potýkala se zcela nezvládnutou situací řízení pandemie, za což nesla zodpovědnost vláda premiéra Hichema Mechichiho, v jejíž

---

⁶⁷ Vzhledem k zaváděným restrikcím v rámci snah zabránit šíření viru šlo o celosvětový problém demokratických principů jednotlivých zemí.

kompetence veřejnost přestávala věřit. Docházelo k masovým demonstracím proti stávajícímu kabinetu, vůči němuž se stále hlasitěji vymezoval i sám prezident, který dne 25. července 2021 odvolal Mechichiho a pozastavil fungování parlamentu. V rámci konsolidace své moci dokonce pozastavil nejvyšší soudní radu. Tyto kroky provedl s odvoláním na článek 80 ústavy pro případ využití nouzové síly. Přesné znění je: *„V případě bezprostředního nebezpečí ohrožujícího státní instituce nebo bezpečnost či nezávislost země a narušujícího standardní fungování státu může prezident republiky učinit jakákoli opatření, která si mimořádné okolnosti vyžádají.“* Po uplynutí 30 dní od pozastavení funkce parlamentu má dle daného článku ústavy toto těleso právo vznést dotaz na ústavní soud, zda okolnosti zůstaly výjimečné (parliament.uk, 2022). Ovšem i funkce ústavního soudu byla prezidentem pozastavena. Všechny kroky byly většinově společností vítány a hlavě státu pro ně byla vyjadřována podpora. Tunisané věřili v Saiedovu neúplatnost (ve srovnání s korupčnickým ben Aliho režimem) a díky chybějícímu předchozímu politickému angažmá jej spatřovali jako osobu nespjatou s žádným z neúspěšných či zprofanovaných subjektů.

Proti upozadění parlamentu a soustředění veškeré moci v rukou prezidenta se stavěli především vrcholní zástupci Ennahdy, ale taktéž předsedkyně PDL Abir Mousi. Shodně kritizovali bourání pluralitního systému a Saiedovy kroky označovali za protiústavní. Ten si v září 2021 prostřednictvím dekretu ještě více rozšířil pravomoci, přičemž parlament zůstával stále pozastaven se zdůvodněním, že tento stav je v zájmu efektivního a úderného fungování země. Teprve v prosinci bylo oznámeno datum odblokování, a to teprve s aktem předčasných voleb, které však byly naplánovány až na následující rok, konkrétně 17. prosince 2022. Zároveň došlo k ohlášení sporného referenda na 25. červenec 2022.

K dalším krokům retransice k autokratickému zřízení došlo v únoru 2022. Byla rozpuštěna pozastavená nejvyšší soudní rada, namísto níž prezident vytvořil novou na základech, které mu nad tímto orgánem dávaly vyšší moc a možnosti ji libovolně ovlivňovat. Prodloužení nouzového stavu bylo vyhlášeno do konce roku 2022 (parliament.uk, 2022).

Již v březnu došlo k úplnému rozpuštění parlamentu, které Saied zdůvodňoval údajným pokusem některých poslanců o puč a spiknutím proti státu. Následně nařídil trestní stíhání odpůrců, aby eliminoval své opoziční hlasy. V živém videu pronesl:

„Musíme chránit zemi před narušiteli. Nedovolíme násilníkům pokračovat v agresi proti státu!“ (theguardian.com, 2022)

V květnu 2022 byl vytvořen poradní výbor pro návrh nové ústavy, do níž měla možnost přispět svými poznámkami i veřejnost, a to online formou. Oponenty z řad soudců, kteří se proti podobě nově se rodící ústavy ohradili, odvolal prezident v červnu (transparency.org, 2022). Následně byl předložen novým ústavním výborem návrh znění ústavy, jež měnila stávající systém na prezidentský, kdy hlavě státu přiznával prakticky neomezené pravomoci, jako například možnost odvolat kdykoliv bez důvodu členy vlády, včetně jejího předsedy, či dohlížet a zasahovat do soudnictví. Jednalo se tedy o kroky, jimiž prezident kumuluje všechny složky státní moci - výkonnou, zákonodárnou i soudní.

Samotné referendum, jímž se mělo schválit či odmítnout nové znění ústavy, a tedy i zásadní změna politického režimu, se uskutečnilo 25. července 2022. Prezidentovi kritici, v čele s předsedou parlamentu Rachedem Ghanouchim, vyzývali Tunisany k bojkotu hlasování z důvodu jeho nelegálnosti, snahy o zničení demokratického zřízení a nastolení autokratického režimu a pokusu o převrat (reuters.com, 2022). UGTT se principiálně odmítl na tvorbě nové ústavy podílet a celý proces bojkotoval. Hlavní body nové ústavy představovaly: redukce kompetencí parlamentu, nové prezidentské výsady (zejména neomezená imunita po celou dobu výkonu funkce a zákaz zpochybňování jeho kroků), rozšířené pravomoci prezidenta vůči bezpečnostním složkám a jednotlivým ministerstvům, zachování ochrany práv a svobod jednotlivců, společenská role islámu, podmínky omezení doby prezidentského mandátu (ten může být zvolen maximálně ve dvou po sobě jdoucích obdobích, jeho mandát však může být prodloužen v případě bezprostředního ohrožení státu, neexistence možnosti prezidenta odvolat). Předmětem referenda bylo zakroužkovat odpověď ANO či NE, přičemž otázka zněla: „Podporujete nový návrh ústavy pro Tuniskou republiku?“ (parliament.uk, 2022) Den před konáním hlasování se odehrávaly četné demonstrace, jejichž účastníci označovaly celé dění za nelegální.

Volební účast u referenda se svými 30,5 % dosáhla prozatímního nejnižšího rekordu v porevoluční historii, zrcadlila tedy výzvy politiků k jeho bojkotu. Sporná výše výsledků, kdy údajně 94,6 % se vyslovilo pro, zatímco jen 5,4 % proti přijetí nové ústavy, poukazuje na podezření z volebního inženýrství a jeden ze znaků autoritářského režimu, kdy volební úspěchy autoritářů jsou zcela nadprůměrné. Krátce

po vyhlášení výsledků předstoupil Saied před své příznivce a výsledek referenda označil za vstup do nové fáze (electionguide.org, 2022).

Zahraniční reakce na de facto proběhlý převrat, kdy veškerou moc soustředí nyní v Tunisku ve svých rukou prezident, lze zobecnit jako opatrné. Evropská unie prostřednictvím svého vysokého představitele uvedla, že bere na vědomí předběžné výsledky referenda, podporuje tuniský lid a apeluje na zachování demokratických principů, přičemž je ochotna kdykoliv podat pomocnou ruku při budování demokratických institucí a ekonomických reforem (consilium.europa.eu, 2022). Postoj zračí především snahu udržet s Tuniskem dobré vztahy, a to především z důvodu geografické blízkosti země, která je čím dál více využívána ilegálními migranty mířícími do Evropy. EU poskytuje zemi významnou finanční podporu pro zajištění hranic. Navíc je Tunisko dlouhodobě významným ekonomickým partnerem společenství. Poněkud jasnější již byla reakce USA, odkud zaznělo, že řešení politických a ekonomických problémů Tuniska by měla být založena na ústavních základech a zásadách demokracie, svobody a lidských práv. Z regionu Blízkého a Středního východu zazněla například reakce od Turecka, které činy označilo za „špinění demokracie,“ zatímco Saudská Arábie prohlásila, že stojí za jakýmkoliv kroky, které zemi přinesou prosperitu (parliament.uk, 2022).

Součástí nově přijaté ústavy byla i změna volebního zákona a redukce počtu poslanců z původních 217 na současných 161 v dolní komoře, přičemž nově je volební systém většinový. Nezíská-li kandidát v prvním kole většinu hlasů, koná se kolo druhé, z nějž vzejde vítěz. Funkční období je pětileté. Nový zákon z politické soutěže zcela diskvalifikuje politické strany, kandidovat mohou pouze jednotliví kandidáti, kteří si musí kampaň hradit výlučně z vlastních prostředků, nejsou povoleny žádné sponzorské dary. Tento krok nahrává politické participaci především movitých Tunisánů, kteří jsou schopni se z vlastních financí dostatečně propagovat. Každý uchazeč musí pro kandidaturu nasbírat podpisy 200 mužů a 200 žen z okrsku, v němž se o mandát uchází, přičemž minimálně 25 % podepsaných musí být mladších 35 let. Zmizela též původní klauzule o nutnosti vyrovnaných kandidátek s polovinou mužů a polovinou žen. Dříve jednokomorový parlament je nově rozdělen na dvoukomorový. Dolní komorou je Shromáždění zástupců lidu, do nějž jsou zástupci voleni přímo občany. Do horní komory, Národního shromáždění krajů a okresů, budou zástupci voleni nepřimo, a to prostřednictvím přímo volených krajských zastupitelstev. První

volby podle nové ústavy se konaly 17. prosince 2022 (první kolo, účast 11,22 %) a 29. ledna 2023 (druhé kolo, účast 11,4 %). Jak ilustruje i dosud nejnižší volební účast, Tunisané tyto volby bojkotovaly. Důvodem bylo, že voleb se z drtivé většiny účastnili jen Saiedovi příznivci, ale také to, že současný parlament nemá de facto žádnou moc. Výsledky, vzhledem k účasti jednotlivců, není tedy ani možné procentuálně prezentovat. Hlasování do horní komory se do dnešních dnů neuskutečnilo ani nebyl specifikován jeho přesný průběh či termín (ifes.org, 2023).

5.4 Vznik nového autoritářského režimu

Současný politický systém v Tunisku se kroky prezidenta Kaise Saieda vydal cestou zpětného demokratizačního chodu, kdy demokraticky zvolená hlava státu dílčími kroky erodovala jednotlivé státní mocenské instituce a zcela ovládla veškeré složky moci, které může kdykoliv dle vlastního uvážení ovlivňovat, a to na základě nové ústavy, jež byla schválena v pochybně proběhnuvším referendu, pro nějž nebyla stanovena ani minimální procentuální účast, aby mohlo být považováno za platné. Tunisko, jediný případ úspěšného demokratizačního procesu arabského jara, se tak vydalo zpět do autoritářských kruhů.

Hodnocení svobody v současném Tunisku udává dle platformy Freedom House hodnotu 56 bodů (za rok 2022), čímž se země řadí mezi částečně svobodné státy (freedomhouse.org, 2023). Číslo má však svažující se charakter a na základě probíhající konsolidace autoritářství, kdy nové elity, zosobněné postavou prezidenta a jím zevnitř vnuceným unilaterálním mocenským systémem, postupně zavádí právní předpisy, které umožňují umlčovat veškeré kritiky a oponenty. Posledním rokem, kdy bylo Tunisko hodnoceno jako svobodné, byl rok 2021, kdy hodnota vykazovala 71 bodů. Nejvyšší propady v metodologii výpočtu zaznamenává například kritérium spravedlnosti a svobody voleb, svobodný výkon vládních zastupitelů, síla a účinnost záruk proti korupci úředníků a nezávislost justice. Všechna tato kritéria obdržela 1 bod ze 4, přičemž v předchozích sledovaných obdobích byl zisk 4 ze 4. Sestupnou komparativní tendenci má též hodnocení přítomnosti korupce, kdy se země za rok 2022 propadla na 85. příčku ze 70. z roku 2021, přičemž v předchozích dvou sledovaných obdobích se stabilně držela na průměrně 70. místě (transparency.org, 2023). Nezaměstnanost, dlouhodobě palčivý problém, jehož řešení se Tunisané domáhají od počátku jasmínové revoluce, naopak postupně klesá. V lednu 2023 se její

míra propadla na 15,2 %, zatímco přesně o rok dříve byla na hodnotě o přesně 1% vyšší (tradingeconomics.com, 2023). Spíše než úspěšné politice vlády lze tento jev však připisovat celosvětově příznivému ekonomickému vývoji, stejně jako pomnutí výzev pandemie koronaviru, jež tuniskou ekonomiku stojící na příjmech z cestovního ruchu obzvláště brzdila. Pro zhodnocení, jaký vliv má zaváděná vládní politika stability zaměstnanosti i v mimosezónních měsících, však nejsou dostupná empirická data.

Současnou podobu tuniského politického režimu hodnotí autor na základě všech výše předložených dat jako nově vzniklý nedemokratický autoritářský personalistický režim, jež se snaží o depolitizaci společnosti s prvky určité tolerance v politické soutěži. Osud země tak reflektuje probíhající sociálně-třídní konflikty, boj s chudobou způsobenou především stabilně vysokou mírou nezaměstnanosti. Výsledek celého zhrouceného procesu demokratizace tedy proběhl z rozhodnutí nových politických elit, v daném případě prezidenta Saieda. Politictí odpůrci jsou vězněni na základě účelově vytvořených obvinění z korupce či jiných deliktů. Nejvíce současných politických vězňů tvoří členové strany Ennahda, v čele s jejím předsedou Rachedem Ghanouchim (tunisie14.tn, 2003). Dle autora se Saied zaměřil především na Ennahdu proto, že se jedná o subjekt se stabilně nejpevnější a nejvyšší voličskou podporou, což by mohlo jeho postavení oslabovat.

Právě nezaměstnanost, a to zejména mezi mladou generací, lze označit za ústřední nástroj, který celým porevolučním vývojem hýbe a který celý proces již v roce 2010 spustil. Mladí Tunisané se dlouhodobě cítí frustrovaní svou špatnou uplatnitelností na trhu práce, kdy nenacházejí pozice adekvátní úrovni jejich vzdělání. Daného faktu si je velice dobře vědom současný autoritářský prezident. Díky svým krokům, které mladé zvýhodňují, ale zejména rétorice nachází podporu právě u tohoto segmentu obyvatel.

Závěr

Tunisko jako inspirátor a hybatel událostí arabského jara bylo dlouho předkládáno jako vzor zdařilého demokratizačního procesu, který v zemi od pádu autoritářského režimu prezidenta Zineho el Abidine ben Aliho probíhal. Autor této práce si vytyčil za cíl komparaci a vyhodnocení úspěšnosti demokratizace v obdobích let 2011 – 2014 a 2014 – 2019, která se od sebe navíc lišila tím, jací aktéři vládli. V letech 2011 – 2014 vedli vládní koalici islamisté, jejichž prvotním cílem byla postupná islamizace země a zavedení šariatického práva, tedy vytvoření teokratického režimu. V následujícím období 2014 – 2019 vládli zemi sekularisté, kteří se prezentovali jako následovníci prvního prezidenta Habiba Bourghiby, jemuž se podařilo zemi modernizovat podle západního vzoru. Vedlejším cílem proto bylo komparovat vliv islamistických a sekulárních sil na demokratizační proces.

V první kapitole byl předložen teoretický rámec zkoumání, z něhož bylo při zpracování vycházeno. Jelikož práce je komparativní případovou studií, je zde představen její charakter. Dále se zabývá pojmy demokracie a demokratizace a jejich vymezení, zejména pak představení teoretického modelu demokratizace, na jehož základě byl případ Tuniska zkoumán.

Uvedení do problematiky charakteru tuniského nedemokratického režimu je obsahem druhé kapitoly, a to od jeho počátků v roce 1956 až do ledna roku 2011, kdy autokratický režim padl pod tíhou masových protestů. Tato část je velmi důležitá také proto, aby čtenář pochopil všechny následující texty, v nichž je poukazováno na odkaz prvního prezidenta Bourghiby, který je dodnes v zemi nejoblíbenější historickou postavou.

Následující dvě kapitoly se již věnují samotnému průběhu demokratizačního procesu, a to odděleně v obou vymezených obdobích. Na konci každé z nich nechybí podrobná komparace výsledků, která vypovídá o úspěšnosti každé sledované části. V závěru čtvrté kapitoly je navíc rozpracována kompletní komparace sledovaných ukazatelů.

Závěrečná pátá kapitola se zabývá samostatným tématem, které dovršuje současný demokratizační proces Tuniska. Zde je názorně empiricky dokázáno, že demokratizace je jev velmi specifický, jehož průběh se může velice snadno v jakékoliv své fázi vrátit zpět či zamrznout. V případě Tuniska se jedná o případ zpětného chodu, kdy se z již demokratizovaného režimu zrodil režim nový, avšak opět autoritářský.

Při komparaci výsledků demokratizačního procesu obou vytyčených časových úseků došel autor k závěru, že úspěšné byly oba, každý však měl jiný výstup. Roky 2011 – 2014 znamenaly velký posun od předchozích let, kdy země byla vedena autoritářsky. V hodnocení míry demokracie se posunula do kategorie hybridních režimů a v roce 2011 byla dokonce státem s největším demokratickým progresem na světě. Během následujících let islamistické vlády však hodnocení stagnovalo a nevykazovalo tendenci pro budoucí plnou demokratizaci. Vládní kabinet, především zástupci nejsilnější strany Ennahda, radící se mezi umírněné islamistické síly, se snažil o postupnou islamizaci země. Akcentovaná ekonomická témata byla upozaděna a ze strany vlády jim nebyl věnován adekvátní prostor. Podmínky pro předčasný konec islamistické vlády vytvořily vraždy opozičních sekulárních lídrů v roce 2013, kdy v zemi hrozila vypuknout občanská válka. Díky úspěšnému vyjednávání sestaveného Kvartetu pro národní dialog se podařilo situaci uklidnit, za což země dokonce získala v roce 2015 Nobelovu cenu za mír.

Posun do kategorie demokratických režimů naopak znamenaly roky vlády sekularistů, tedy 2014 – 2019. Přijetí nové kompromisně sestavené inkluzivní ústavy bylo základem tohoto progresu, dále jej doplnily parlamentní a prezidentské volby, jež byly hodnoceny jako spravedlivé, svobodné a demokratické. Obě hlasování opanovali sekularisté ze strany Nidaa Tounes, jejíž struktura, ale především cíle, připomínaly Bourghibovy časy - období, k němuž se většina Tunisánů dodnes s úctou a vděkem upíná. Proběhnuvší konsolidace však hodnocením míry demokracie taktéž stagnovala. Důvodem byla především podmínka muslimského vyznání kandidáta na prezidenta, čímž jsou z kandidatury diskvalifikováni vyznavači jiné víry či ateisté. Dalším problémem byl špatný stav svobody médií, postihování kritiky vysokých státních představitelů, negativně působila i celková nestabilita regionu. Negativní vliv měly též tvrdé zásahy proti islámským radikálům, kteří v roce 2015 spáchali dva teroristické útoky na zahraniční turisty. I přesto lze jednoznačně Tunisko let 2014 – 2019 označit za demokraticky fungující stát stojící na principu ústavnosti s vládou práva, kde byla rovnost pohlaví, politický pluralismus, pravidelně pořádané volby a systém brzd a protivah. Ač tedy každé sledované období přineslo z pohledu demokratizace jiný výsledek, následný vývoj stagnoval na hodnotách z počátku funkčního období dané vlády. Z pohledu vedlejšího cíle bylo dokázáno, že vybudovat demokratický systém dokázali sekulární síly, zatímco v případě islamistů tato perspektiva nebyla

pravděpodobná. Jako příčinu lze označit priority obou aktérů – zatímco sekularisté konsolidovali režim zaváděním liberálnějších právních předpisů, jež zemi přibližovaly evropskému vzoru, islamisté se soustředili na zavádění zákonů omezujících svobody jednotlivců.

Současný politický systém Tuniska již demokratický není, jedná se o autokratický režim, který se zrodil z konání aktérů, resp. aktéra, který vzešel z demokratického procesu, tedy svobodných a spravedlivých voleb, v nichž všichni kandidáti měli rovné šance na zvolení. Vlivem ekonomických neúspěchů předchozích vlád ztratila tuniská veřejnost důvěru v politické strany, jež považovala za zkorumpované a sledující pouze svůj vlastní prospěch. Právě stagnující index korupce, jež se po celou porevoluční epochu Tuniska držel na stejných hodnotách (ač již výrazně nižších, než za vlády svrženého ben Aliho), byl jedním z hlavních důvodů antipatií vůči tehdejší politické reprezentaci. Druhým nejzávažnějším ukazatelem byla vysoká míra nezaměstnanosti. Ovlivňuje ji především situace na poli cestovního ruchu, stěžejního odvětví příjmů tuniské ekonomiky. Následkem střídání klidných období, kdy byla zajištěna bezpečnost, s úseky negativně ovlivněnými působením islamistických radikálů, docházelo k velkým propadům výkonu turistických služeb, což způsobovalo adekvátní redukci pracovních míst. Nejvyšší počty nezaměstnaných jsou mezi mladými Tunisany, kteří se uchylují k protestním hlasům. Právě tato skupina tvoří pevné jádro příznivců současného autoritářského prezidenta Kaise Saieda. Tomu se podařilo si za pomoci demokratických nástrojů postupně přivlastnit veškerou moc ve státě, kterou stále konsoliduje. Díky spornému referendu z 25. července 2022 o nové podobě ústavy, které bylo většinou veřejnosti na apel Saiedových kritiků bojkotováno, zcela ovládl všechny složky státní moci – zákonodárnou, výkonnou i soudní. Kritici a opozice jsou stíháni na základě vykonstruovaných obvinění a veřejnosti je režim prezentuje jako rozvraceče státu. Jako svého úhlavního nepřítele spatřuje Saied předsedu islamistické strany Ennahda Racheda Ghanouchiho, který je terčem perzekuce. Nynější tuniský režim patří opět do kategorie nedemokratických autoritářských režimů, kde veškerou moc drží v rukou jediná osoba.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použitých českých zdrojů

1. BAHBOUH, Cherif. *Qajruwán: tuniské město kultury*. 1. vyd. Brandýs nad Labem: Dar Ibn Rushd, 2010. ISBN 978-80-86149-58-5.
2. BEN CHROUDA, Lotfi. *Ve stínu královny: rozmařilý život na úkor „milovaného” lidu*. 1. vyd. Frýdek-Místek: Alpress, 2012. ISBN 978-80-7466-092-4.
3. BENNOUN, K. *Tady vaše fatwa neplatí: Příběhy lidí z islámského světa bojujících proti fundamentalismu a násilí*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2016. ISBN 978-80-7429-635-2.
4. BEÁNEK, Ondřej. *Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2298-1.
5. BUREŠ, Jan. *Muslimské bratrstvo v současnosti*. 1. vyd. Praha: Akademia, 2017. ISBN 978-80-200-2670-5.
6. DRULÁK, P. a kol. *Jak zkoumat politiku*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7
7. DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, KUNC, Jiří. *O přechodech k demokracii*. Praha. Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901424-8-6.
8. GIRGLE, P. *Stručná historie států: Tunisko*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-807277-313-8.
9. GOMBÁR, E., BAREŠ, L., VESELÝ, R. *Dějiny Egypta*. 2, vyd. Praha: NLN, 2021. ISBN 978-80-7422-798-1.
10. MÜLLER, Zdeněk. *Islám a islamismus*. Praha. Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1818-2
11. PLECHANOVÁ, Běla, FIDLER, Jiří. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-85241-79-X.
12. ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948-1968: Otazníky našich dějin*. 1. vyd. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-305-4.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

1. CRICK, Bernard. *Democracy: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2002. Very short introductions. ISBN 978-0-19-280250-7.
2. LIPSET, Seymour Martin. *Political man: the social bases of politics*. Garden City: Doubleday & company, 1960. ISBN 978-0-38-506650-1.
3. LEVITSKY, Steven, Way, Lucan, *Elections Without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism*. Baltimore: John Hopkins University Press. 2002.
4. MASRI, Malek. *Tunisi: An Arab Anomaly*. New York: Columbia University Press, 2019. ISBN 978-02-311-7951-5.
5. PRZEWORSKI, Adam. *Democracy and the market: political and economic reforms in Eastern Europe and Latin America*. Reprint. Cambridge [u.a.]: Cambridge Univ. Press, 1999. ISBN 052142335X.
6. RUSTOW, Dankwart. *Transitions to Democracy*. New York: City University of New York, 1970. ISSN 00104159
7. HANUA Santini, Ruth. *Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia*. Springer-Verlag GmbH. 2018. ISBN 978-30-300-8983-2.
8. SCHMITTER, Philippe C., KARL, Terry L. *What Democracy is and is not*. Washington: Journal of Democracy. 1991.
9. STEPAN, Alfred. *Paths Toward Redemocratization: Theoretical And Comparative Considerations*. In: GUILLERMO O'DONNELL, PHILIPPE C. SCHMITTER a AND LAURENCE WHITEHEAD. *Transitions from authoritarian rule: comparative perspectives*. 2. print. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1988. ISBN 080183192X.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. ALARABIYA. 2014. *Kalthoum Kannou, Tunisia's first female presidential candidate*. Dostupné z: <https://english.alarabiya.net/en/perspective/profiles/2014/11/16/Kalthoum-Kannou-Tunisia-s-first-female-presidential-candidate>
2. ALJAZEERA. 2011. *Timeline: Tunisia's uprising*. Dostupné z: <http://aljazeera.com/news/2011/1/23/timeline-tunisia-uprising>
3. ALJAZEERA. 2015. *Tunisian Revolution*. Dostupné z: <http://aljazeera.com/gallery/2015/12/17/tunisian-revolution-11/>

4. ALJAZEERA. 2018. *Tunisia's president vows to give women equal inheritance rights*. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2018/8/13/tunisias-president-vows-to-give-women-equal-inheritance-rights>
5. ALJAZEERA. 2019. *Tunisia presidential election: Kais Saied declared winner*. Dostupné z: <http://aljazeera.com/news/2019/10/14/tunisia-presidential-election-kais-saied-declared-winner>
6. BBC NEWS. 2015. *Tunis Bardo Museum attack: Thousands join protest march*. Dostupné z: <http://bbc.com/news/world-africa-32105232>
7. BBC. 2011. *Tunisian activist, Moncef Marzouki, named president*. Dostupní z: <https://www.bbc.com/news/world-africa-16149119>
8. BBC. 2015. *Tunisian Nobel Peace Prize winners 'set world example'*. Dostupné z: <http://bbc.com/news/world-africa-35061629>
9. BBC. 2015. *Tunisia's Secularists and Islamists form new government*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-africa-31147402>
10. BBC. 2019. *Tunisia election: Kais Saied to become president*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-africa-50032460>
11. Carnegie Endowment for International Piece. 2019. *Tunisia's Elections, Explained*. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/publications/interactive/tunisianelections-2019>
12. Constituon Net. 2014. *Constitutional history of Tunisia*. Dostupné z: <https://constitutionnet.org/country/tunisia>
13. Deutsche Welle. 2011. *Tunesien vor den Wahlen*. Dostupné z: <http://dw.com/de/tuniesine-vor-den-wahlen/a-15193789>
14. ELECTION GUIDE. 2014. *Tunisian Republic: ELECTION FOR PRESIDENT*. Dostupné z: <http://electionguide.org/elections/id/2745/>
15. ELECTION GUIDE. 2014. *Tunisian Republic: ELECTION FOR PRESIDENT*. Dostupné z: <https://electionguide.org/elections/id/2826/>
16. ELECTION GUIDE. 2019. *Election for Tunisian Assembly od People's Representatives*. Dostupné z: <http://electionguide.org/elections/id/3175>
17. EUROPEAN UNION. 2014. *EU Election Observation Mission to Tunisia in 2014*. Dostupné z: <https://eeas.europa.eu/topics/election-observation->

missions-

eueoms_en/23929/EU%20Election%20Observation%20Mission%20to%20Tunisia%20in%202014

18. European University Institute. 2019. Beyond the Islamists. Secularist's Cleavage: The Rise of New Challenger after the 2019 Tunisian Elections. Dostupné z: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/65592/PB_2019_27_MED.pdf?isAllowed=y&sequence=3
19. Evropská rada. 2022. *Tunisko: Prohlášení vysokého představitele jménem Evropské unie k ústavnímu referendu*. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2022/07/27/tunisia-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-constitutional-referendum/>
20. France 24. 2013. *Tunisian secular opposition leader shot dead*. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20130206-tunisia-chokri-belaid-secular-islamist-assassinated>
21. France 24. 2014. *Tunisia approves groundbreaking new constitution*. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20140127-tunisia-constitution-womens-rights-freedom-religion>
22. France 24. 2014. *Tunisians vote in historic presidential runoff*. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20141221-tunisia-vote-presidential-runoff-election-essebsi-marzouki>
23. France 24. 2015. *Tunisia archives for Friday 26 June 2015*. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/archives/tag/tunisia/2015/06/26-June-2015>
24. Freedom House. 2023. *Democracy status*. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=nt&year=2022>
25. Freedom House. 2023. *Freedom in the world 2019*. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/tunisia/freedom-world/2019>
26. Freedom House. 2023. *Freedom in the world 2023*. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/tunisia/freedom-world/2023>
27. GOV.UK. 2022. *Terrorism – Tunisia travel advice*. Dostupné z: <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/tunisia/terrorism>

28. IFES. 2023. *Elections in Tunisia: 2022 Parliamentary Elections*. Dostupné z: <https://www.ifes.org/tools-resources/election-snapshots/elections-tunisia-2022-parliamentary-elections>
29. ILO. 2023. *Unemployment rate*. Dostupné z: https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer44/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT_A
30. KNOEMA. 2014. *Tunisia – Adult (15+) literacy rate* Dostupné z: <http://knoema.com/atlas/Tunisia/topics/Education/Literacy/Adult-literacy-rate>
31. Maghreb-Post. 2020. *Tunesien – Designierter Premierminister stellt Regierungsmannschaft vor*. Dostupné z: <http://maghreb-post.de/politik/tunesien-designierter-premierminister-stellt-regierungsmannschaft-vor/>
32. Maghreb-Post. 2019. *Tunesien – Wahlkommission nennt erste Zahlen zur Präsidentschaftswahl*. Dostupné z: <http://maghreb-post.de/politik/tunesien-wahlkommission-nennt-erste-zahlen-zur-praesidentschaftswahl/>
33. Reuter. 2019. *Tunisia bids farewell to president Essebsi at state funeral*. Dostupné z: <http://reuters.com/article/us-tunisia-president-idUSKCN1UM097>
34. Reuters. 2015. *Tunisian PM-designate proposes new coalition cabinet*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-tunisia-politics-government-idUSKBN0L60ZP20150202>
35. Reuter. 2022. *Tunisia's Islamist who went from kingmaker to opposition*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/africa/tunisias-islamist-who-went-kingmaker-opposition-2022-07-15/>
36. Statista. 2023. *Tunisia: Inflation rate from 1991 to 2027*. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/524512/inflation-rate-in-tunisia/>
37. Statista. 2023. *Tunisia: Unemployment rate from 2002 to 2021*. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/524516/unemployment-rate-in-tunisia/>
38. The Guardian. 2011. *Trade unions: the revolutionary social network at play in Egypt and Tunisia*. Dostupné z: <http://theguardian.com/commentisfree/2011/feb/10/trade-unions-egypt-tunisia>

39. The Guardian. 2014. *Tunisia election results: Nida Tunis wins most seats, sidelining Islamists.* Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/30/tunisia-election-results-nida-tunis-wins-most-seats-sidelining-islamists>
40. The Guardian. 2022. *Tunisian crisis escalates as president dissolves parliament.* Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/31/tunisian-crisis-escalates-as-president-dissolves-parliament>
41. THE NOBEL PRIZE. 2015. *National Dialogue Quartet.* Dostupné z: <http://nobelprize.org/prizes/peace/2015/tndq/facts/>
42. Trading Economics. 2023. *Tunisia Unemployment Rate.* Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/tunisia/unemployment-rate>
43. Transparency International. 2023. *Corruption Perceptions Index.* Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
44. Transparency Internationl. 2022. *Tunisia: Crackdown on democracy and transparency.* Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/blog/tunisia-crackdown-on-democracy-and-transparency>
45. Tunesien Explorer. 2020. *Präsident Kais Saied benennt Elyes Fakhfakh zum Regierungschef vor.* Dostupné z: <http://tunesienexplorer.de/2020/01/20/praesident-kais-saied-benennt-elyes-fakhfakh-zum-regierungschef-zur-regierungsneubildung>
46. Tunesien explorer. 2020. *Neues Kabinett Mechichi: Zusammensetzung der Regierung.* Dostupné z: <http://tunesienexplorer.de/2020/09/20/neues-kabinett-mechichi-in-der-nacht-vom-parlament-bestaetigt>
47. Tunisie 14. 2014. *Elections 2014.* Dostupné z: <https://tunisie14.tn/article/detail/elections-2014-la-repartition-des-sieges-du-prochain-parlement-selon-l-agence-turque-anatolie>
48. Tunisie 14. 2018. *Harouni: Ennahda continuera à collaborer avec Chahed pour préserver la stabilité du gouvernement.* Dostupné z: <https://tunisie14.tn/article/detail/harouni-ennahdha-continuera-a-collaborer-avec-chahed-pour-preserver-la-stabilite-du-gouvernement>
49. Tunisie 14. 2023. *Trois autres dirigeants d'Ennahdha arrêtés lundi soir, Ghannouchi refuse de s'exprimer en l'absence de ses avocats.* Dostupné z:

- <https://tunisie14.tn/article/detail/trois-autres-dirigeants-dennahdha-arretes-lundi-soir-ghannouchi-refuse-de-sexprimer-en-labsence-de-ses-avocats>
50. UK Parliament. 2022. *More power for Tunisia's President?* Dostupné z: <https://commonslibrary.parliament.uk/more-power-for-tunisias-president/>
51. UK Parliament. 2022. *Tunisian constitutional referendum and reform.* Dostupné z: <https://lordslibrary.parliament.uk/tunisian-constitutional-referendum-and-reform/>
52. U.S. EMBASSY IN TUNISIA. 2017. *Our Relationship.* Dostupné z: <http://tn.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/archive-press-releases/>
53. U.S. EMBASSY TUNIS. 2015. *Remarks by President Obama and President Caid Essebsi of Tunisia after Bilateral Meeting.* Dostupné z: <http://tn.usembassy.gov/remarks-by-president-obama-and-president-caid-essebsi-of-tunisia-after-bilateral-meeting/>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Výsledky parlamentních voleb 2011	38
Tabulka č. 2: Demokratický index 2008 – 2013	45
Tabulka č. 3: Míra nezaměstnanosti 2008 – 2013	46
Tabulka č. 4: Míra inflace 2008 – 2013	46
Tabulka č. 5: Index korupce 2008 – 2013	46
Tabulka č. 6: Výsledky parlamentních voleb 2014	51
Tabulka č. 7: Výsledky 1. kola prezidentských voleb 2014	54
Tabulka č. 8: Výsledky 2. kola prezidentských voleb 2014	55
Tabulka č. 9: Demokratický index 2013 – 2019	63
Tabulka č. 10: Míra nezaměstnanosti 2013 – 2019	63
Tabulka č. 11: Míra inflace 2013 – 2019	64
Tabulka č. 12: Index korupce 2013 – 2019	64
Tabulka č. 13: Výsledky 1. kola prezidentských voleb 2019	69
Tabulka č. 14: Výsledky 2. kola prezidentských voleb 2019	69
Tabulka č. 15: Výsledky parlamentních voleb 2019	70